

GENİŞLETİLMİŞ
İKİNCİ BASKI

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI
Karanfil Sok. 14/10
Kızılay/Ankara

GÜNÜMÜZDE EMPERYALİST SÖMÜRÜ MEKANİZMASI

T.İ.B. ARAŞTIRMASI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ : ...	10
I — GÜNÜMÜZDE EMPERYALİST SÖMÜRÜ ŞEMASI	21
II — TİCARET YOLUYLA SÖMÜRÜ	23
III — YATIRIM YOLUYLA SÖMÜRÜ	58
IV — BORÇ VERME YOLUYLA SÖMÜRÜ	78
SONUÇ :	83
EMPERYALİZM VE EMEKÇİ SINIF VE TABAKALAR	86
EK — 1 : TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI TEKELCİ SERMAYE VE ONUNLA BÜTÜNLEŞMİŞ YERLİ TEKELCİ SERMAYENİN ORTAK YATIRIMLARI	90
EK — 2/ÇİZELGE I : 17 SAYILI KARAR KAPSAMINDAKİ ŞİRKETLER	126
ÇİZELGE II : 17 SAYILI KARAR KAPSAMINDAKİ FİRMALARIN İŞTİRAKLERİ	130

Türkiye 1960'lardan beri «kahrolsun emperyalizm», «kahrolsun emperyalistler ve yerli ortakları» sözleriyle çalkalanıyor; yüzbinlerce insan yaşamlarını her geçen gün daha da dayanılmaz bir hale getiren emperyalistler, emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazi ve onlarla işbirliği halindeki büyük tefeci-bezirgân ve toprak ağalarına karşı mücadeleye giriyor; binlerce emekçi ve yurtsever, insanın insanı sömürdüğü bir düzenin sona ermesi için mücadele ettiklerinden hapse atılıyor, işkencehanelerden geçiriliyor, kurşunlanıyor.

Bütün bu olanlar üç-beş kişinin diğerlerini aldatmasınının, «kafakola almasınının» mı sonucudur? Üç-beş profesörü üniversitelerden atmak bu mücadeleyi durdurmak için yeterli midir? Sekiz-on kişiyi «temizlemek» bu hareketleri durdurabilir mi? Kocaman bir HAYIR. Bu hareketler sınıf mücadelesinin ürünüdür, çeşitli sınıfların yaşam ve ölüm mücadelesinin bir parçasıdır, maddi temelleri vardır. Bu hareketlerin sona ermesinin tek yolu bu maddi temel, yani sö-

mürünün sona ermesidir. Ölenlerin, hapse atılanların yerini yenileri alır. «Kahrolsun emperyalistler», «kahrolsun emperyalistlerin yerli ortakları», «kahrolsun sömürü düzeni» sloganları sömürü sona erinceye dek fabrikalarda, tarlalarda, okullarda, meydanlarda, hapishanelerde, çınlayacaktır.

Günümüz Türkiye'sinde emperyalistler, emperyalistlerin bütünleştikleri yerli tekelci burjuvazi ve onlarla işbirliği halindeki büyük tefeci-bezirgân ve toprak ağalarının oluşturduğu küçük bir azınlık tüm emekçi sınıf ve tabakaları, yani işçi sınıfını, topraksız ve az topraklı yoksul köylüleri, kırsal alanlardaki küçük üreticileri, kentlerdeki esnaf, zanaatkar ve memurları sömürmektedir. Bu sömürü sürdürdüğü sürece de bu sınıfların bu azınlığa karşı verdiği mücadele devam edecek, hızlanacaktır.

Türkiye'de dışa bağımlı kapitalist üretim biçimi egemendir. Diğer üretim biçim ve şekilleri ikincil önemdedir. Sömürücü hakim ittifak için belirleyici güç emperyalistler ve bütünleştikleri yerli tekelci burjuvazidir. Yani Türkiye'de belirleyici sömürü, emperyalistlerin ve bütünleştikleri yerli tekelci burjuvazinin ortaklaşa uyguladığı sömürüdür; bir taraftan emperyalistler (uluslararası tekelci burjuvazi), diğer taraftan yerli tekelci burjuvazi başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakaları sömürmektedir. Yani emperyalistlere karşı verilecek mücadele yerli tekelci burjuvaziye karşı verilecek mücadeleden, yerli tekelci burjuvaziye karşı verilecek mücadele emperyalistlere karşı verilecek mücadeleden ayrılmaz. Bu ki sömürücü sınıfın bütünleşmesi ve sömürülerini tam bir bütünlük içinde yürütmeleri sonucu, bunlara karşı yü-

rütülecek mücadele de bir bütündür. Yani «önce emperyalistleri kovacağız, daha sonra yerli sömürücülerle uğaraşacağız» şeklinde bir yaklaşım, günümüz gerçeklerini bilmemekten kaynaklanan yanlış bir görüştür. Emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazi ile büyük tefeci-bezirgân ve toprak ağalarının sömürü ve diktasına karşı verilen mücadele ile emperyalist sömürü ve diktaya karşı verilen mücadele bir ve aynı sürecin birbirinin içine geçmiş iki yönüdür. Bu süreç ise, tüm sömürünün ortadan kalktığı bir düzenin kurulması yolunda ilk adımlar olacaktır.

Biz bu çalışmada emekçi sınıf ve tabakalarla emperyalistler arasındaki uzlaşmaz çelişkinin maddi temelini ele aldık, çeşitli slogan ve formülasyonların dayandığı ilişkileri Türkiye'nin somut şartları çerçevesinde açıklamaya çalıştık. Bu yazı, Tüm İktisatçılar Birliği'nin çeşitli konularda yaptığı incelemeler sonucunda, emperyalizmin az-gelişmiş ülkeleri ne yollarla sömürdüğünü derli toplu ve anlaşılır bir biçimde şematize etmeyi amaçlamaktadır. Aslında, emperyalist sömürü bir bütündür. Bir alandaki faaliyet diğer alanlardaki sömürünün daha etkin bir şekilde sürdürülmesine yardımcı olur. Emperyalizmin az-gelişmiş ülkeleri sömürme yollarının şematize edilmesinin amacı, günümüzde bu konuda geliştirilen farklı yöntemleri açıklamak, meselenin boyutlarını belirlemektir. Kaçınılması gereken yanlış, günlük yorumlarda konuyu şematize etmenin yarattığı mekanik yaklaşıma saplanarak, emperyalist sömürünün ve yerli hakim sınıfların sömürüsünün bir bütün olduğunu gözlerden kaçırılmaktır.

GİRİŞ

«Emperyalizm, dünya ekonomisinin gelişiminde bir aşama olarak tanımlanabilir. Bu aşamada (a) endüstri malları için olan dünya pazarında ileri kapitalist ülkeler rekabet halindedir; (b) tekeli sermaye, hakim sermaye şeklidir; (c) birikim sürecinin zıtlasmaları öyle bir derecede olgunlaşmıştır ki, sermaye ihracı dünya ekonomik ilişkilerinin göze batan özelliğidir. Bu temel ekonomik koşulların bir sonucu olarak iki özellik daha ortaya çıkmıştır; (d) dünya pazarında birbirinin ardı sıra, boğaz boğaza düşmanlık ve uluslararası tekeli birleşmelere yol açan ciddi rekabet; ve (e) dünyanın «işgal edilmemiş» yerlerinin önde gelen kapitalist güçler (ve onların uyduları) tarafından paylaşılması.» (Kapitalist Gelişme Kuramı, Paul Sweezy)

Emperyalizm, kapitalizmin tekeli aşamasıdır, sermayenin sadece işçi sınıfını değil, aynı zamanda tüm emekçi kitleleri ve özellikle az gelişmiş ülkelerin emekçi sınıf ve tabakalarını sömürdüğü aşamadır. Emperyalizm, kapitalizmin bütün ilerici niteliğini yi-

10

peryalizmin genel ve sürekli bunalımının ilk evresidir. Bu dönem emperyalistlerarası I. yeniden paylaşım savaşı içerisinde, özel olarak 1917 Rus devrimi ile ilk sosyalist devletin ortaya çıkışına kadar devam eder.

Emperyalizmin genel ve sürekli bunalımının II. evresi ise sistemin işleyiş biçiminde yeni değişiklikler ve özelliklerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde 1917 devrimiyle ilk sosyalist devletin kurulmasıyla birlikte kapitalizme karşı ilk sürekli alternatifin ortaya çıkması ve ulusal kurtuluş savaşlarının ortaya çıkıp hızlanması ve buna bağlı olarak savaş sonrası kısa nisbi refah döneminden sonra pazar daralması ve 1929 - 1933 büyük buhranının etkisinin büyük olması, böylece tekellerin devletle bütünleşmesi ve devletin ekonomiye daha fazla müdahalesinin olduğu tekeli devlet kapitalizminin ortaya çıkışı (hatta bazı ülkelerde faşizm) ve emperyalistlerarası güç dengesinin değişmesi (ABD'nin İngiltere'den daha güçlü hale gelişi) bu dönemin başlıca özellikleridir. Bu dönem II. Paylaşım savaşının sonuna (1945) kadar sürer.

Ayrıca emperyalizmin genel bunalımının I. ve II. evrelerinde emperyalist sömürü mekanizmasında (ticaret, yatırım, borç) ticaret yoluyla sömürü direk yatırımlar yoluyla sömürüye oranla daha ağırlıklıydı. Bu dönemlerdeki yatırımlar genellikle hammadde kaynaklarına ve alt yapıya (demiryolu gibi) yönelik pazarı yatay olarak genişletmeye yönelik yatırımlardır.

Emperyalizmin sömürü yöntemlerini genel olarak ticaret yoluyla sömürü, yatırımlar yoluyla sömürü ve borçlar yoluyla sömürü başlıkları altında toplayabi-

11

tirdiği, üretici güçlerin gelişmesine tam bir engel teşkil etmeye başladığı ve bu nedenle sürekli ve genel bir bunalıma girdiği, iktisadi özü tekeller olan en son aşamasıdır. Yani emperyalizm, kapitalizmin refah dönemlerinin ancak savaşlar ve (buhar makinası, demiryolu ve otomobil gibi) son derece büyük yeni pazarlar açan ve 1920'lerden beri pek görülmeyen önemli yeniliklerle sağlanabildiği aşamasıdır. Bu son aşama, aynı zamanda kapitalizmin bir dünya ekonomisi oluşturduğu, dünya pazarlarının önde gelen kapitalist güçlerle paylaşıldığı ve bu sürecin sonucu olarak geri bırakılmışlık sürecine giren ülke emekçi sınıf ve tabakalarının bu kapitalist güçler tarafından yoğun bir şekilde sömürüldüğü aşamadır. İşçi sınıfı önderliğinde bütün emekçi sınıf ve tabakaların sömürüye son verecekleri aşamadır.

Emperyalizmin günümüzdeki sömürü mekanizmasını ve stratejisini anlamak emperyalizmin başlangıcından bugüne dek geçirdiği değişik evrelerin özelliklerini iyi incelemekle mümkündür. Bu nedenle emperyalizmin genel ve sürekli bunalımının I. ve II. dönemlerinin özelliklerini (ve bu değişik evreleri belirleyen farkları) kısaca vurgulamakta yarar görüyoruz.

Emperyalizmin genel ve sürekli bunalımının I. evresi kapitalizmin kendi iç dinamiği ile gelişerek ekonomiye tekellerin ve tekeli sermayenin hakim olduğu ve dünyanın önde gelen emperyalist güçler tarafından paylaşıldığı, sermaye ihracının özel bir önem kazandığı ve uluslararası tekeli kapitalist birliklerin ortaya çıktığı 1900'lerin başlarında başlar. Bu sosyal devrimler çağının objektif koşullarının olduğu em-

11

liriz. Bu sömürü yöntemleri emperyalizmin bütün bunalım dönemlerinde geçerli olup, bunalım dönemlerini belirleyen özellikler sömürü yöntemlerinin değişmesi olmayıp, bu sömürü yöntemleri arasındaki göreceli ağırlığın değişmesi, emperyalistlerarası ilişkilerin değişmesi ve kapitalizme karşı sürekli bir alternatifin oluşumudur.

Emperyalizmin sömürü yöntemlerinde II. Dünya Savaşı'ndan sonra önde hiçbir değişiklik olmamıştır. Emperyalist sömürü genel anlamda emperyalizmin genel bunalımının bütün dönemlerinde aynıdır. Bunalım dönemlerini birbirinden ayıran temel kıstas, emperyalist sömürü yöntemlerinin farklılığı değil, emperyalist sömürü yöntemlerinin göreceli ağırlığının değişmesi ve emperyalistler arasındaki ilişkilerde meydana gelen değişikliklerdir. Örneğin, emperyalizmin genel bunalımının I. ve II. dönemlerinde borç vermenin önde gelen amacı faiz geliri iken, günümüzde bir taraftan genel olarak emperyalist-kapitalist sistemden kopmaların önlenmesi, diğer taraftan diğer emperyalist sömürü yöntemlerinin pekiştirilmesidir.

Bu açıdan baktığımızda II. Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalist ülkeler arasındaki ilişkilerde ve az gelişmiş ülkelerin sömürülmesinde uygulanan yöntemlerin göreceli ağırlığında değişiklikler olmuş, bu değişiklikler sonucunda bu dönemdeki buhranların niteliğinde değişiklikler meydana gelmiştir.

Emperyalizmin genel bunalımının III. döneminde, II. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen ekonomik ve politik değişimler sonucu, daha evvel emperyalizmin işbirlikçisi durumunda olan komprador burjuvazinin, emperyalistlerle ortak yatırım ve/veya patent, lisans,

12

teknolojik know-how gibi yollarla bütünleşip, gelişmesi olgusu emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelci bir burjuvazinin oluşmasını ve egemen ittifak içinde emperyalizmle olan güçlü ilişkisinden dolayı az gelişmiş ülkelerin sosyo-ekonomik-politik gelişimine damga vurmasını sağladı. Bu dönemde emperyalizm az gelişmiş ülkeler açısından gerek kendisiyle bütünleştiği yerli tekelci burjuvazi ile birlikte yaptığı ortak yatırımlar ve/veya teknolojik know-how, patent, lisans yoluyla geliştirdiği ve güçlendirdiği denetimi ve II. Dünya savaşı sonrası büyük bir hız kazanan, sermayenin uluslararasılaşması ve ekonomik-politik-askeri uluslararası sürekli resmi örgütler yoluyla aynı zamanda içsel bir olgu haline gelmiştir.

Emperyalizm, genel bunalımın üçüncü döneminde az gelişmiş ülkeler açısından artık aynı zamanda içsel bir olgu olmuştur. Bütünleşerek geliştirdiği yerli tekelci burjuvazi ve işbirliğine girdiği büyük tefeci - bezirgan ve toprak ağaları ile hakim ittifak içindedir. Emperyalistler ve yerli sömürücü-ortaklarının sömürsü kentlerde olduğu gibi kırsal alanlarda da yaygınlaşır ve yoğunlaşır. Az gelişmiş ülkelerde, emperyalizmin ve emperyalizmin ortağı yerli sömürücü sınıfların çıkarı doğrultusunda çarpık bir sanayileşme gerçekleşir. Az gelişmiş ülkelerde emperyalizmin denetimi ve güdümlünde bir kapitalist üretim biçimi egemendir; işçi sınıfı nicelik ve nitelik olarak gelişir; emperyalist-kapitalist sistem işsizlik ve pahalılık yaratarak diğer bütün emekçi sınıf ve tabakaları da uzlaşmaz bir ilişki ile karşısına alır. Az gelişmiş ülkeler açısından döneme damgasını vuran özellikler bunlardır.

14

A.B.D. ekonomisinin geçirdiği önemli buhranlar ve uzunlukları şöyledir :

İç Savaş sonrası buhran	1865—68	3 yıl
Buhran	1874—79	5 yıl
Buhran	1883—97	4 yıl
Buhran	1907	1 yıl
Savaş sonrası buhran	1920—22	2 yıl
Büyük buhran	1929—33	4 yıl
«Durgunluk»	1948—49	11 ay
«Durgunluk»	1953—54	13 ay
«Durgunluk»	1957—58	9 ay
«Durgunluk»	1960—61	9 ay
«Küçük durgunluk»	1967	
«Durgunluk»	1969—70	12 ay

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra görülen «durgunlukların» özellikleri şöyledir :

1948—49 durgunluğu: Endüstri üretimi % 9 düştü, işsizlik % 7.9'a çıktı.

Toptan eşya fiyatları % 7, tüketici fiyatları % 2 düştü.

1953—54 durgunluğu: Endüstri üretimi % 8 düştü. İşsizlik oranı % 6.1'e yükseldi. Fiyatlarda bir değişme yok.

1957—58 durgunluğu: Endüstri üretimi % 13 düştü. İşsizlik oranı % 7.5'e çıktı. Fiyatlar arttı.

1960—61 durgunluğu: Endüstri üretimi % 6 düştü, işsizlik oranı % 7.1.

1969—70 durgunluğu: Endüstri üretim. % 7 düştü, işsizlik oranı % 6.1. Fiyatlar % 6 arttı.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalist-kapitalist sistemi etkileyen önemli değişiklikler oldu:

16

Emperyalizmin genel bunalımının çeşitli evrelerinde de buhranlarda bir değişiklik görülmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra buhranlar daha yumuşaklaşmış, fakat daha da bir süreklilik kazanmıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı'ndan önce burjuva ekonomi literatüründe «depresyon» denilen buhranlara savaşın sonraki dönemde «durgunluk» adı verilmektedir. Tekelci devlet kapitalizminin ve sermayenin uluslararasılaşmasının vardığı düzey sonucu, buhranların sıklığı artmış, dalgalanmanın boyutları küçülmüştür.

Emperyalist-kapitalist sistemin girdiği son bunalımda ise bir değişiklik söz konusudur: Fiyat artışları bunalımla bir arada gelişmektedir. Halbuki 1957-58 bunalımına kadar buhranlarda genel fiyat düzeyi düşmekte idi. İlk kez II. Dünya Savaşı'ndan sonra en önemli bunalım olan 1957-58 bunalımında üretimde ve istihdamda büyük bir düşüş ile genel fiyat düzeyinde bir artış bir arada görülmüştür.

Bunun önemi nedir? Bunalımların fiyatların düşmesiyle bir arada görüldüğü durumlarda, bunalımdan kurtulmanın yolu devlet harcamalarının (askeri harcamalar dahil) artırılmasıdır. Böylece toplam talep artacak, stoklar eriyecek, üretim yeniden hızlanacak, istihdam oranı yükselecek ve ekonomi yeniden canlanacaktır. 1929 Büyük Buhranı'ndan kurtuluşun ana yollarından biri bu uygulama olmuştur. Bugün ise bu uygulama, mevcut duruma bir çözüm getirmeyecek, aksine sorunların boyutlarını büyütecektir. Hükümet harcamalarının artırılması enflasyon hızını arttıracak, enflasyon hızının artması ise bunalımı derinleştirecektir. Emperyalist ülkelerdeki bu bunalım ise, ister istemez, emperyalist-kapitalist sistemin bir parçası olan Türkiye'ye de yansımaya olacaktır.

15

Elektronik, kimya, atom enerjisi, vb. alanlarında «bilimsel ve teknolojik devrim» şeklinde isimlendirilen büyük bir atılım görüldü. Bunun sonucunda üretkenlik ve pazara sürülen mal miktarı büyük ölçüde arttı.

Sermayenin merkezileşmesi ve ona bağlı olarak da yoğunlaşması arttı, eskiden faaliyetleri genellikle bir tek mal ve ülkeyle sınırlı kalan şirketlerin ağır bastığı ekonomi, yerini çokuluslu denilen ve kârını bütün dünya ölçüsündeki faaliyetleri çerçevesinde azamileştiren şirketlere bıraktı. Buna bağlı olarak da uluslararası işbölümü ve işbölümünün sonucu olan karşılıklı bağımlılık arttı. Bunun bir sonucu ise emperyalist-kapitalist sistemin daha da hassaslaşması, sistemin herhangi bir yerinde meydana gelen aksaklığın süratle bütün sisteme yansması oldu.

Diğer taraftan sosyalist bloka yeni katılmalar oldu, dünyanın üçte birini kapsayan bir sosyalist sistem oluştu. Buna ek olarak, sosyalistlerin veya küçük burjuvaların önderliğindeki ulusal kurtuluş savaşları sömürge sisteminin parçalanmasına yol açtı.

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde emperyalist tekellerin tekel fiyatlarıyla satması gereken mal miktarı artarken emperyalist-kapitalist sistem mutlak anlamda daraldı.

Bütün bu gelişmeler sermayenin uluslararasılaşma sürecinde yeni bir aşama ortaya çıkardı. Bu yeni aşamada emperyalist tekeller arasındaki çelişkiler daha da keskinleşmiştir, emperyalist buhran daha da derinleşmiş ve yoğunlaşmıştır; fakat dünya sosyalist hareketinin ve çokulusluluk olgusunun gelişimi em-

17

peryalist tekellerin kendi aralarındaki çelişkileri askeri plana yansıtılmalarını önlemektedir.

Bugün az gelişmiş ülkelerin emekçi halklarının karşısında genel olarak uluslararası tekelleri sermaye ve bununla bütünleşmiş olan yerli tekelleri sermaye vardır. Uluslararası tekelleri sermaye içindeki çelişkiler daha keskindir, fakat bu çelişkilerin üçüncü bir yenden paylaşım (dünya) savaşıyla geçici olarak çözümlenememesi, çelişkilerin daha da keskinleşmesine, emperyalist-kapitalist sistemin içinde bulunduğu genel bunalımın daha da derinleşmesine yol açmaktadır.

Sermayenin uluslararasılaşma sürecinin yeni aşaması üç direk üzerine kurulmuştur:

(1) Çokuluslu tekeller, sermayenin birikiminde yeni bir aşama olarak ağırlık kazanmıştır, emperyalist-kapitalist sistemde egemen olan tekeller kârlarını bütün dünyadaki faaliyetleri çerçevesinde azamileştirilmektedir.

(2) Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, vb. bütün emperyalist ülkelerin ortaklığında kurulan resmi ve sürekli nitelikte kuruluşlar olup emperyalizmin genel bunalımının içinde bulunduğumuz evresine özgü bir oğudur ve bir bütün olarak emperyalist bloğun az gelişmiş ülkelere karşı uygulayacağı sömürünün yoğunlaştırılması için çalışır.

(3) NATO, CENTO, SEATO, v.b. gibi kuruluşlar da bir taraftan sosyalist ülkelere, diğer taraftan emperyalist ülkelere ve az gelişmiş ülkelerdeki sosyalist hareketlere karşı genel olarak emperyalist-kapitalist sistemin saldırgan askeri örgütleridir.

18

mak, buhranın maliyetini giderek artan bir ölçüde az gelişmiş ülkelerin emekçi halklarının sırtına yüklemeye çalışmak olacaktır. Bu ise bir çözüm yolu olmaktan uzaktır. Derinleşen ekonomik buhran kitlelerin ekonomik-demokratik ve politik mücadelelerini daha da geliştirecek, bütün emekçi sınıf ve tabakalar emperyalist-kapitalist sistemin kokuşmuşluğunu yaşayacaktır. Emperyalizmin ve yerli ortaklarının (yerli tekelleri burjuvazi ve tefeci-bezirgân ve toprak ağalarının en büyükleri) bu son çırpınıları onları batağa daha fazla gömecek, sonlarını getirecektir.

20

Bütün bu gelişmeler sonucunda, emperyalist tekellerin pazar ihtiyacı artmış, aşırı şekilde hassaslaşmış, (savaş teknolojisindeki gelişmeler, dünya sosyalist hareketinin ve ulusal kurtuluş hareketlerinin gücü ve sermayenin uluslararasılaşmasının yüksek düzeyi nedeniyle) ekonomik düzeydeki kendi iç çelişkilerini askeri plana yansıtarak geçici bir çözüm ve rahatlamaya ulaşamayan bir emperyalist-kapitalist sistem ortaya çıkmıştır.

Türkiye bu sistemin bağımlı ülkelerinden, Türkiye halkı bu sistemin sömürülen halklarından biridir. Emperyalist-kapitalist sistemdeki gelişmeler Türkiye'ye de yansır ve Türkiye halkının kaderi emperyalistlerin ve bir avuç yerli sömürücünün çıkarı doğrultusunda çizilir. Emperyalistler bu sömürülerini sürdürmek için kendi denetimleri altında geliştirdikleri yerli tekelleri burjuvazi ile bütünleşmekte ve tefeci-bezirgân ve toprak ağalarının en büyükleri ile işbirliğine gitmektedir.

Batı bugün emperyalizmin genel bunalımında yeni bir çöküntü geçirmektedir. 1957-58 buhranında başlayan yeni bir özellik, yani işsizliğin artması ve tekelleri sermayenin malları için olan talebin düşmesinin yanı sıra fiyatların artması özelliği belirleyici olmuştur. Burjuva iktisatçıları ne yapacaklarını bilemez bir haldedirler. Bir taraftan fiyatlar artmakta, diğer tarafta talep düşmekte ve işsizlik artmaktadır. Uluslararası tekelleri sermayenin (emperyalizmin) artık geri çekilecek mevzileri, kaybedebilecek tek karış toprağı kalmamıştır, ama geri çekilmeye zorlanmaktadır. Emperyalizm bir batağa düşmüştür, bataktan kurtulmak için çırpındıkça batağa daha fazla batacağıdır. Bu son çırpınılardan biri buhranı az gelişmiş ülkelere aktar-

19

I - Günümüzde Emperyalist Sömürü Şeması

Emperyalist sömürü mekanizması şu şekilde şematize edilebilir:

I — Ticaret Yoluyla Sömürü

1 — Az gelişmiş ülkelere üretilen mal ve hizmetlerin değerlerinin altında fiyatlarla satın alınması.

A — Hammaddeler

B — Küçük üreticilerin ürünleri

C — İşgücü (yurtdışındaki işçiler ve beyin göçü)

2 — Az gelişmiş ülkelere değerlerinin üstünde -tekel fiyatlarıyla- mal ve hizmet satılması;

A — Mal satışı (hammadde, yarı-mamul madde, yatırım malı)

B — Hizmet ve bilgi satışı (ulaştırma, müşavirlik hizmetleri ve teknoloji transferi)

II — Yatırım Yoluyla Sömürü

1 — İmalât sanayii yatırımları (montaj, taşarın ve dayanıksız tüketim malları sanayilerinin kurulması),

21

2 — Doğal kaynakların sömürülmesi

3 — Banka ve sigortacılık

III — Borç Verme (Borçlandırma) Yoluyla Sömürü,

II - Ticaret Yoluyla Sömürü

Emperyalist ülkelerde üretim ve dağıtım büyük ölçüde tekeller egemendir. Bu konuda, Amerikan emperyalistlerinin en tanınmış yayın organlarından *Business Week* dergisinde yayınlanmış bir yazıdan bazı alıntılar yapmanın konuya açıklık getireceği kanısındayız.

«A.B.D.'nin büyük anonim şirketleri o kadar önemli istihdam ve gelir merkezleri olmuştur ki, hükümet bunlardan birini kapanma veya işine son verme durumunda bırakamaz. Bu nedenle, hükümet, ekonominin deflasyonist ayarlamalar yapmasını sağlamak yerine, ulusal politikayı dev şirketleri koruyacak biçimde şekillendirmeye zorlanmaktadır.»

«Hükümetlerin, büyük şirketleri harcamalarını kısma derdinden korumak doğrultusundaki istekli tavrı, sistemin esnekliğini ortadan kaldırmaktadır.»

«Birkaç yüz hırslı oto üreticisinin bulunduğu günlerde, bir Stutz veya bir Franklin'in iflas etmesi ekonomiyi büyük ölçüde etkilemiyordu. Pazar kötü değerlendirmeleri acımasız bir şekilde cezalandırır ve sistem eskisinden daha güçlü olarak ortaya çıkardı. Fakat her iflas, geride kalan şirketlerin görece önemini artırır ve sonunda her üretici o kadar önemli olur ki, onun çökmesi ekonomik bir felâkettir.»

22

23

«Ve şimdi de üç büyük ve bir küçük şirkete (General Motors, Ford, Chrysler ve American Motors), düşmüş olan oto endüstrisinin elinde halkın istemediği kilometrekarelerce 1975 model araba vardır... otomobiller için kötü bir yıl herkes için kötü bir yıldır.» (*Business Week*, «When Companies Get Too Big to Fail», 27 Ocak 1975, s. 27.)

Yani günümüzde ekonomiye, politikaya, toplumsal yaşama, ideolojiye, kültüre, askeriye, v.b. tekeli devlet kapitalizmi egemendir. Az sayıdaki dev tekel, aralarında anlaşarak üretimi kısımak ve fiyatları artırmak olanağına sahiptirler. Az gelişmiş ülkeler halklarının tükettiği mallar, bu tekellden tekel fiyatlarıyla, yani değerlerinin çok üstünde fiyatlarla satın alınır ve az gelişmiş ülkelerin ürettiği mallar bu tekelde değerlerinin çok altında fiyatlarla satılır. Bu olgunun uluslararası ekonomik hayattaki somut göstergesi emperyalist tekelin ürettikleri malların fiyatlarının sürekli olarak artması, buna karşılık az gelişmiş ülkelerin ihracat konusu ürünlerinin fiyatlarının artmaması ya da diğerlerine oranla çok daha yavaş artmasıdır.

Yeterli bir kıstas olmamakla beraber, ticaret hadlerinin gelişimi bu sömürünün işleyişi konusunda bir fikir verebilir. Ticaret hadleri, bir ülkenin ihraç ettiği malların fiyatlarındaki gelişimin, ithal ettiği malların fiyatlarına bölünmesiyle elde edilen orandır. Bu oran % 100'ün üstündeyse, ihraç edilen malların fiyatlarının artışı, ithal edilen malların fiyatlarındaki artıştan fazla demektir. (*)

(*) Ticaret hadleri iki nedenden dolayı az gelişmiş ülkeler halklarının ticaret yoluyla sömürülmesinin bir göstergesi değildir:

24

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınladığı «Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişimin 50 Yılı» isimli çalışmada şöyle denmektedir:

«İhracat ve ithalatın büyük bölümü Avrupa Para Birliği ve Ortak Pazar ülkeleriyedir. A.B.D. ile olan ticaret gittikçe azalmaktadır. Bundan sonra bu azalışın daha da büyüyeceği tahmin edilebilir. Anlaşmalı ülkelerle olan ticari ilişkilerde ise önemli ölçüde gelişmeler kaydedilmektedir. Mamafih ihracat ve ithalat ilişkilerinin mevcut olduğu ülkeler şöyle bir gözden geçirildiğinde varılacak tek nokta, Türkiye'nin alışverişinin % 90'ını iktisaden gelişmiş ülkelerle yaptığıdır. Türkiye'nin dış ticaret ilişkileri yönünden ne denli «elverişsiz» koşullara sahip olduğunu dış ticaret hadleri göstermektedir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1963=100 esasına göre hazırladığı net dış ticaret hadleri serisine göre 1956'da ticaret haddi değeri 126 iken,

a) Ticaret hadleri, belli bir yıldaki fiyat durumunu temel alarak, daha sonraki yıllardaki fiyat değişimleri nedeniyle kaybedilen değeri gösterir. Temel olarak alınan yılda ise fiyatlandırmanın emekçi halkların ne kadar aleyhine işlediği gözününe alınmaz, hiç sömürünün olmadığı varsayılır. Bu ise az gelişmiş ülke halklarının ticaret yoluyla sömürülmesini küçük gösterir.

b) Çokulusluluk ve buna paralel olarak taşarın niteliği ağır basan çarpık sanayileşmenin az gelişmiş ülkelerde yaygınlaşmasıyla birlikte, az gelişmiş ülkelerin sanayi malları ihracatı artmıştır. Sanayi malları ihracatı ise ticaret hadlerini belli bir ölçüde düzeltmiştir. Fakat ticaret hadlerinin bu görece düzeltilmesinden ülkenin emekçi halkları değil, bu sanayi yatırımlarına sahip olan çokuluslu emperyalist tekel veya yerli tekelci burjuvazi yararlanmaktadır. Sömürü daha yoğundur, fakat ticaret hadleri göstergesi, emperyalizmin içsel bir olgu olma durumunu gözününe almadığından, sömürüdeki bu yoğunlaşmayı göstermez.

25

1965'de 92.7 ye düşmüştür. Türkiye de her gelişmekte olan ülke gibi dış ticaret ilişkilerinden zararlı çıkmaktadır. Dış ticaret hadlerinin değişmesinden ötürü Türkiye'nin net kaybını Doç. Dr. Necdet Serin hesaplamıştır. Bu hesaplama göre net kayıp yıllar itibariyle şu seyri göstermiştir :

TÜRKİYE'NİN TİCARET HADLERİNDEKİ DEĞİŞMELERDEN DOĞAN DIŞ TİCARET KAYBI

Yıllar	Dış Ticaret Kaybı (Milyon TL.)
1960	1094.9
1961	2150.1
1962	6389.9
1963	9548.9
1964	5928.8
1965	3379.4
1966	4309.2
1967	3368.4
Toplam	34350.4

(«Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişiminin 50 Yılı» Devlet İstatistik Enstitüsü, shf. 324.)

«Görüldüğü gibi sekiz yıllık bir dönem içinde yalnız fiyat değişmelerinden ötürü Türkiye'nin kaybı 34 milyar Türk Lirasıdır. Bu Türkiye'nin kaybı olduğu gibi, mal satan ileri ülkelerin de kazancıdır.»

1963-72 dönemiyle ilgili diğer bir çalışmaya göre ise, dış ticaret hadlerinde olumsuz gelişme sonucu emperyalist tekellere kaptırılan değer 20.470 milyon liradır. (Gürel Tüzün, Dış Ekonomik İlişkiler, Teksir Ders Notu.)

Tekelci yapı içinde ticaret yoluyla sömürüye örnek olarak, zamanın Ticaret Bakanı A. İnan'ın 1938

26

çok altında fiyatlarla satılması ticaret yoluyla sömürüyü daha da yoğunlaştırmıştır. Bu işleyiş en açık örnek şeker ve çay ihracatıdır.

Örneğin Türkiye'de kilosu 45-60 liraya satılan çay 1969 yılında 247 kuruştan, 1971 yılında 329 kuruştan ve 1973 yılında da 271 kuruştan ihraç edilmiştir.

(DİE, Dış Ticaret İstatistikleri).

Emperyalistlerin az gelişmiş ülkelere değerlerinin üstünde fiyatlarla (tekel kârı ile) mal satmaları ve bu ülkelerde üretilen malları değerlerinin altında fiyatlarla satın almaları genel olarak tekelci kapitalist (emperyalist) dönemin belirleyici niteliklerinden biridir. Bu faaliyetin sürdürülmesi ise bu ülkelerde bir işbirlikçi ticaret burjuvazisinin (komprador burjuvazi) yetiştirilmesi ile bir arada yürütülür. Komprador burjuvazinin üretim süreci ile hiçbir bağlantısı yoktur. Tek işlevi, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki tekellerin komisyonculuğunu yapmak, onların ürünlerini vatan-daşı oldukları ülkelerde pazarlamaktır.

Genel olarak II. Dünya Savaşı ve özel olarak da 1957-58 bunalımından sonra bu ilişkide bir değişiklik görülmüştür. Komprador burjuvazi bu süreç içinde yerli tekelci sanayi burjuvazisi haline dönüşmüş, emperyalist tekellerle ülke içinde ortak yatırıma gitmiş, onlarla bütünleşmiştir. II. Dünya Savaşı'na kadar genellikle acentalık (kompradorluk) yoluyla sürdürülen işbirliği günümüzde ortak yatırım ile patent, know-how, hammadde, yerli-mamul madde, yatırım mali alış-veriş temelii üzerinde bir bütünleşmeye dönüşmüştür.

Bu süreci Vehbi Koç'un iş yaşamında somut olarak görmek mümkündür. Vehbi Koç'un «Hayat Hikâ-

28

yılında Almanya ile ticaret konusunda söylediklerine bakalım :

«Biz öyle bir sisteme bağlandık ki, başta Almanya olmak üzere tamamen karşı tarafın fiyat hakimiyetine girdik. Bize istediği gibi bir fiyat empoze ederd. Onun maliyetini biz bilmeyorduk. Fakat o bizim maliyetimizi son santimine kadar biliyordu. Bizi nihayet kendi hakimiyetine aldıktan sonra ve daha doğrusu bizi kendi pençesine düşürdüktan sonra, istediği fiyatla bizden mal alan ve bazen de kamufle edip, pahalı alıyor gibi göstererek başka memleketlerden % 60-70 daha ucuz alabileceğimiz malları istediği fiyatlarla bize satan bir memleketin arkasından sürüklendik.» (Bilsay Kuruç, İktisat Politikasının Resmî Belgeleri, Ankara, 1963, s. 100-101).

Yukarıda söylenenleri biraz daha basit bir biçimde ifade etmeye çalışırsak şöyle bir sonuç çıkar ortaya: Emperyalist-kapitalist sisteme bağlı olan Türkiye'nin dış ticaret ilişkileri yoluyla sömürülmesi, sadece ticari ilişkiler yoluyla ve gerçeği olduğundan çok daha küçük gösteren bir hesaplama yöntemiyle bile, oldukça yoğun ve Türkiye sekiz yıl içinde 34 milyar 350 milyon 400 bin liralık bir değerle ifade edilebilecek oranda bir sömürüye uğramıştır.

Kaptırılan bu milyarların kaç okul, kaç doktor, ne kadar yol, su, elektrik, alanına geldiğini emekçi halkımız ve tüm yurtseverler iyi hesap etmelidir.

Emperyalist-kapitalist sistemin bir parçası olan Türkiye'nin, bu sistem içinde alış-veriş yapabilmek için döviz ihtiyacı vardır. Döviz sağlamak için (nedenlerden sadece biri olarak) bazı ürünlerin değerlerinin

27

yem» adlı kitabında, bugün 20.000 kadar kişinin çalıştırıldığı Koç Toppluluğu'nun emperyalizmle nasıl bir bütünleşme içinde olduğu, II. Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalizmin dünya ölçüsünde uyguladığı yeni strateji doğrultusunda yerli tekelci sanayi burjuvazisi haline dönüştüğü sergilenmektedir.

Vehbi Koç'un emperyalistlerle işbirliği 1928 yılında başlar :

«İşte eski Standard Oil, şimdiki Mobil Oil şirketi ile ilişkim böylece 1928 yılında başlar. Uzun yıllar birlikte çalıştık. Şirket ile aramızda, satış ve ödeme bakımından en küçük anlaşmazlık çıkmadı. Sanırım Mobil'in Türkiye'deki en eski acentasıyım.» (s. 46).

«1928 yılında Ford ile ilk anlaşmayı yaptık.» (s. 56).

«1943 yılındaydık. Savaş uzuyor, bütün Avrupa'yı titreten Alman orduları Hitler'in durmadan değişen kararları ile yıpranıyor, savaş uzadıkça da Müttefikler zaman kazanıyor, güçleniyorlardı. Yılm ikinci yarısında bende şu görüş belirdi. Bu savaşta Amerika ve Müttefikler kazanacak, ticaret serbest olacak, Avrupa bitkin bir halde, Amerika ile büyük bir iş yapmak imkânları çıkacak; iş alanına giren büyük Amerikan firmalarının temsilcilerlerini almahım. Bu yoldan yürüme gereğine karar verdim. Daha önceden Ford acentası olduğum, Firestone lastiklerinin Ankara temsilciliğini yaptığım, Geseryanlarla da çalıştığım süreçte Kelvinator buzdolapları ve Philco radyolarını sattığım için en iyi markaların Amerika'da bulunduğunu ve seri üretim yapılan işlerde Amerikan mallarının Avrupa'ya oranla kalite ve fiyat bakımından daha uygun olduğu görüşüne varmışım.» (s. 73)

29

II. Dünya Savaşı'ndan sonra acentelik ve komisyonculuk devam etmekle beraber, «sanayiciliğe» geçiş başlamıştır.

«Biz de II. Dünya Savaşı bittikten sonra, Amerika ve Avrupa şirketlerinden birçok temsilcilikler almış ve Devlet eksiltmelerine girmek üzere Tetico Şirketini kurmuştuk. Bu şirketin bütün işi komisyonculuktu. Ankara Belediyesinin bu trolleybüs eksiltmesine Tetico Şirketimiz de katıldı. General Electric Şirketinin temsilcisi olarak katıldığımız bu eksiltmede 10 trolleybüs işini aldık.» (s.133).

«O yıllarda traktörle tarım yapan çiftçiler çok azdı, Marshall Planı uygulanmaya başladı. Firmamız Amerikan Oliver Firmasının traktörlerinin acentesiydi. Marshall Planından ilk defa Oliver marka traktör İstanbul'a geldiği zaman Amerikan Yardım Heyeti Başkanı Russell Dorr bir tören yapmak istedi.» (s. 58)

«1946'da ilk Amerika yolculuğum tüccarlıktan çıkıp sanayiciliğe geçişimin başlangıç noktası olmuştur.» (s. 73)

«Gerçekten özel sektörün endüstri hayatının başlangıcının 1950 olduğunu kabul etmek uygun olur.» (s. 151)

«Amerika yolculuğunda temsil ettiğimiz firma yetkilileri ile tanışmaktan başka bir hedefim vardı: Türkiye'de bir ampul fabrikası, bir de lastik fabrikası kurmak. Bu amaçla görüştüğüm gerek General Electric, gerekse U.S. Rubber (şimdiki Uniroyal) çok büyük şirketlerdi, adeta birer hükümet gibiydi. Derdimi anlatmak ve karar almak çok güçtü. Başarılı olmak için, küçüklerden başlayıp onları inandırmak, işi pişirerek

30

mir tavında döğölmek gerek. İlk Amerika yolculuğumun hedeflerinden birinde başarılı oldum, diğerinde olmadım. Lastik fabrikası 1964 yılında gecikerek kuruldu.» (s. 76-77) (*)

Bu örneklerden de görüldüğü gibi, yerli tekeli burjuvazinin oluşumu, işbirlikçi burjuvazinin komprador nitelikten yerli tekeli sanayi burjuvazisi şekline dönüşmesi emperyalizmle işbirliği ve bütünleşme çerçevesinde yürümüştür. Türkiye'de bağımsız bir sanayi burjuvazisinden söz etmek olanak dışıdır. Türkiye'de genel olarak II. Dünya Savaşı'ndan ve özel olarak da 1960'lardan sonra emperyalist tekellerin tekel fiyatlarıyla mal satabilecek pazar sorununa bir çözüm arayışının ürünü olan bu bütünleşme, ortaya «çarpık» ya da «dumansız bacasız sanayileşme» diye niteleyebileceğimiz yeni bir model çıkarmıştır.

(*) Türkiye'de yerli tekeli burjuvazinin sanayi yönelişinde II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki yıllar bir dönüm noktasıdır. Bu durum, yerli tekeli sermayenin temel direklerinden biri olan T. İş Bankası'nın bir raporunda da şu şekilde belirtiliyor :

«Savaş sonrası yıllarını içine alan ve kalkınma çabalarının, plan çerçevesinde yürütülmeye başlanmasına kadar geçen (1946-1962) bu dönemdeki çalışmaların ana temaları; önceki dönemde başlatılmış bulunan uygulamanın devamı olarak ana tüketim malları sanayii yanında yatırım malları ve yatırım ara malları üretimine yönelik sanayi iştirak edilmesi, gelişmekte olan sanayinin özel finansman ihtiyaçlarını karşılayabilecek kuruluşların gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi şeklinde özetlenebilir. Banka'nın yabancı sermaye ile ortak girişimleri de, bu dönemde başlamıştır.» (Türkiye İş Bankası, 1924-1974, s. 122, altı tarafımızdan çizildi.)

Daha ilerde ele alınacak olan TSKB'nın da 1950 yılında kurulmuş olması ilginçtir. Bilindiği gibi, TSKB, uluslararası tekeli sermaye ile yerli tekeli sermayenin bütünleşmiş ç-

32

kademe kademe yükseklere götürmek gerekiyordu. İlk Amerika yolculuğunda bu yolu tuttum. Önce General Electric firmasının Türkiye işlerine bakan ve bizi seven direktörüyle tanıştım. Derdimizi ona anlattık. Ondan sonra Mali İşler başkan vekili Mr. Evereth'i inandırdık. International General Electric'in genel müdürü Mr. Herod'a görüşümüzü kabul ettirdik, oradan işi General Electric'in Genel Müdürü, aynı zamanda İdare Meclisi Başkanı Mr. Reed'e iletmek gerekiyordu. Bana 45 dakikalık bir randevu verdi... Mr. Reed bu konuşmasında ahret suali gibi sorular sordu. 34 dakika kendisi konuştu, 11 dakika da ben. Görüşümü, düşüncelerimi anlatmadan 45 dakika bitti, Mr. Reed saatine baktı. Tabii bu «gidim» demektir. Hiç bir sonuç varamadık. Ben kendisinden bir randevu daha rica ettim.»

«Bir hafta sonra 45 dakikalık bir randevu daha verdi. Bu ikinci gidişimde Türkiye'de General Electric Ampul Fabrikası kurulması kararını aldım. Uzun konuşmalar oldu, Türkiye'ye heyetler gelip gitti, sonunda şirket kuruldu, fabrika inşaatına başlandı, başarı sağlandı. Memlekete Amerikan sermayesi ile ortak ilk fabrika böylece kuruldu. Döviz tasarruf edildi, General Electric kazandı, biz kazandık. Bu başarımdan dolayı çok memnunum.»

«Amerika'dayken, Türkiye'de bir lastik fabrikası kurmak üzere, U.S. Rubber şirketine de teklifte bulundum. Onbeş yıl uğraştım, bir türlü kabul ettirmek mümkün olmadı, ta ki biz Pirelli ile lastik fabrikası kurmaya karar verip işe başlayana kadar. O zaman harekete geçerek Türkiye'de bir fabrika kurmaya karar verdiler, ama işe çok geç başlanmış oldu. Her de-

31

Bu çarpık «sanayileşme» yoluyla başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakalar sömürülmektedir. «Sanayileşme» ile işçi sınıfının boyutları büyümekte, el konulan artık-değer artmakta, burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki çelişki keskinleşmektedir. Fakat buna ek olarak, tekeli sermayenin mallarının fiyatlarının sürekli olarak artması tekeli sermayenin tekel kârı ile satış yapması nedeniyle sonucunda, çarpık «sanayileşme» ile birlikte tekeli sermaye (uluslararası tekeli sermaye ve yerli tekeli sermaye) ile bütün emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki çelişki de keskinleşmektedir.

Bu modellerle birlikte, az gelişmiş ülkelerin emperyalizme olan bağımlılıkları giderek artmış, az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş kapitalist ülkeler arasındaki ticaret hacmi (ticaret hacmi=ithalat+ihracat) hızla büyümüştür. Örneğin 1955 yılında 2.2 milyar TL olan Türkiye ticaret hacmi, 1972 yılında yüzde 80'i gelişmiş kapitalist ülkelerle olmak üzere 33.4 milyar TL'ine fırlamıştır.

Emperyalizmle yerli tekeli sermayenin ne yollarla bütünleştiğini Koç Grubu örneğiyle görelim: Saptayabildiğimiz kadarıyla Koç grubu ve Koç ailesinin 23 şirkette emperyalistlerle ortak yatırımı vardır. Bu şirketlerdeki diğer ortakların bağlı oldukları ülkeler İsviçre, Hollanda, F. Almanya, Danimarka, Lübnan, Fransa, A.B.D., Avusturya ve İtalya'dır.

karlarının Türkiye'de kurulmuş şeklidir. TSKB, az gelişmiş ülkelerde emperyalizmin ve yerli hakim sınıfların çıkarları doğrultusunda çarpık bir sanayileşmeyi savunmakta ve kredi vererek, iştirakte bulunarak ve sermaye piyasasını (hisse sermayesi ve tahvil piyasasını) geliştirerek bunu desteklemektedir.

33

Koç grubuna bağlı olan şirketler, saptayabildiğimiz kadarıyla, 22 emperyalist tekelle patent ve işbirliği anlaşması yapmıştır, bu şirketlerin ürünlerini Türkiye'de üretip pazarlar.

Koç grubunun emperyalistlerle bütünleşmesi bu kadarla bitmiş midir? Elbette ki hayır. Koç grubuna bağlı kuruluşlar hammaddeleri, makinaları, üretimde kullandıkları diğer araç ve gereçlerinin önemli bir bölümünü emperyalist tekellerden satın alır, emperyalistler adına üretimde bulunur. Ayrıca emperyalistlerin ürünlerini Türkiye'de pazarlar (acentalık). Örneğin Koç Burroughs Tic. A.Ş., merkezi A.B.D.'nde bulunan Burroughs tekelinin, Simko Tic. ve San. A.Ş. merkezi Hollanda'da bulunan Siemens tekelinin, Standard Belde A.Ş. ise 67 ildeki 500 satıcısı aracılığıyla 40'tan fazla emperyalist tekelin ürünlerini pazarlar. Bu bütünleşmenin diğer bir görünümü ise, Koç Holding'e bağlı Arçelik'in, merkezi A.B.D.'nde bulunan bir tekel olan General Electric adına «General Electric» ve «Hotpoint» marka buzdolabı üretmesi ve bunları Orta Doğu ülkelerine ihraç etmesidir.

Bu örnekten de görüldüğü gibi, yerli tekelci burjuvazinin çıkarları ile emperyalistlerin çıkarları arasında uzlaşmaz bir çelişki yoktur, hemen hemen tam bir çıkar birliği söz konusudur. Tek çelişki noktası emekçi sınıf ve tabakaların sömürsünden elde edilenlerin paylaşılmasıdır. Emekçi sınıf ve tabakaların ise, işsizlik ve pahalılığın asıl nedeni olan emperyalistler ve onlarla bütünleşmiş olan yerli tekelci burjuvaziyle uzlaşmaz bir çelişkisi vardır.

34

nedenle bir kamu iktisadi teşebbüsünün üretip ihraç ettiği maden bile emperyalist sömürünün gerçekleşme alanı olabilir. Bu sömürünün somut görünümü, ihraçat fiyatlarının genel ithalât fiyatları kadar artmaması ve hattâ düşmesidir. Örneğin üretiminin tamamına yakın bir bölümünün ihraç edildiği civarın 1969 yılında ihraç fiyatı ton başına 15,233 dolar iken, 1972 yılında 6,023 dolara düşmüştür. Antimuan ve tabii Magnezum Karbonat da ihraç fiyatı düşen madenlerdendir. 1971 yılında madencilik ve taşocağı ürünleri ihraçatı, toplam ihraçat içinde % 7.2'lik bir paya sahipti (48.900.000) dolar. Bu miktarın bir kısmı madencilik alanındaki yabancı sermaye yatırımları tarafından çıkarılmış, geri kalanı yabancı sermaye yatırımının olmadığı fakat emperyalist - kapitalist üretim ve dağıtım ilişkileri çerçevesinde faaliyette bulunan yerli şirketler (yerli tekelci gruplar veya kamu iktisadi teşebbüsleri) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Doğal kaynaklar bakımından zengin olan ülkemizde, çok uluslu tekellerin denetiminde olan madenlerden biri barittir. Baritin başlıca kullanım alanı, petrol arama sanayiinde sondaj çamuru hazırlanmasıdır. Dünya barit piyasasına egemen olan çokuluslu tekeller; ABD kökenli «Magcobar Division of Dresser Industries», «Baroid Division of National Lead Co.», «Milchen Inc.», «IMCO Drilling Services» ve Batı Alman Kökenli «Metallgesellschaft»a bağlı «Sachtleben A.G.» ve «Deutsche Baryt-Industrie (Dr. Rudolf Alberti)» firmalarıdır. Ülkemizde çıkarılan barit cevheri, genellikle ocağ başında kaba bir ayıklamaya tabi tutulduktan sonra, % 90-93 (BaSO₄)'lük parça cevher halinde iç ve dış piyasaya verilmektedir. Oysa öğütülerek ihraç edilmesi halinde elde edilecek gelir

36

1 — AZGELİŞMİŞ ÜLKELERDE ÜRETİLEN MAL VE HİZMETLERİN DEĞERLERİNİN ALTINDA FİYATLARLA SATIN ALINMASI

Az gelişmiş ülkelerin ürettiği mal ve hizmetler veya sahip oldukları doğal kaynaklar emperyalist sömürünün uzun süredir etkin bir şekilde sürdürüldüğü bir alandır. Dünya piyasasında az gelişmiş ülkelerde üretilen hammaddelerin ve tarım ürünlerinin fiyatları en azından göreceli olarak sürekli düşme gösterir. Bunun nedeni güçlü alıcı durumunda olan emperyalist tekellerin fiyatları belirleyebilmeleri, ihracatının büyük bir bölümünü tek bir hammadde veya tarım ürününün oluşturduğu ülkeleri denetimleri altında tutabilmeleridir. Bu konuda bilinçli bir politika izleyen emperyalistler, verdikleri kredilerle kendi politikalarını uygulamaktadır.

A) Hammaddeler : Yeraltı ve yerüstü kaynaklarının kullanılabilir hale getirilmesinde yabancı sermaye yatırımının olmaması bu alanda emperyalist sömürünün olmaması anlamına gelmez. Emperyalist - kapitalist sistemin bir parçası olarak sürdürülen ticari ilişkiler hammaddeler alanında da sömürünün sürdürülmesine olanak tanır. Eğer üretilen bir maddenin önemli bir bölümü emperyalist - kapitalist piyasa sistemi içinde alıcı bulacaksa, karşısında dev tekelleri görecektir ve değişim bu tekellerin belirlediği fiyatlardan gerçekleşecektir. İlerici - demokrat yönetimlerin emperyalist - kapitalist sistemden tam anlamıyla (bütün yönleriyle) kopmadan emekçi sınıf ve tabakalar yararına ekonomik ve toplumsal değişimleri gerçekleştiremeyeceği Şili bakımının millileştirilmesi ve Alende yönetiminin başına gelenlerde görülebilir. Bu

35

çok daha yükselmektedir. Örneğin Etibank, 1975 yılında, 5 bin ton barit ABD'ne dünya piyasasına göre çok düşük sayılabilecek bir fiyatla (\$ 30/ton) ihraç etmiştir. Oysa aynı dönemde, aynı kalitede barit, öğütülmüş olarak dünya piyasasında 132-154 \$/ton'dan işlem görmüştür. Bu düşük fiyatı belirleyen dış tekellerdir. Yani üretimde yabancı sermaye olmasa bile, malın değerinin altında fiyatlarla satılması, emperyalist sömürünün varlığını ortaya koymaktadır. (TMMOB, Birlik Haberleri, Sayı 29).

B) Küçük üreticilerin ürünleri : Tarım ürünlerinin toplam ihraçat içindeki payı % 72.6'yı bulmaktadır (1971 yılı verileri). Bu oranın % 28.5'ini pamuk, % 12.7'sini tütün, % 12.4'ünü fındık, % 3.3'ünü kuru üzüm ve % 15.7'sini diğer tarım ürünleri oluşturmaktadır.

Türkiye'de üretilen pamuğun % 60'ından fazlası ihraç edilmektedir. 1972 - 73 döneminde üretilen 543 bin tonun 330 bin tonu ihraç edilmiştir. Birkaç yıl süreyle ihraç fiyatlarında bir artış görülmekle beraber, bundan küçük üreticiler değil, uluslararası tekelci sermaye ile sağlanırları olan büyük ihracatçılar yararlanmışlardır. «Böylelikle, 117 pamuk ihracatçısı yılda ortalama 2'şer milyon lira kazanırken, 250 bin pamuk üreticisi ailenin eline yılda ancak 800-900 lira bir para geçmektedir.» (Ümit Hassan, «Tarımsal Kredi Sorunları, Özellikle Tefecilik» SBF Dergisi, Cilt 25, sayı 4.)

Tütün için de durum aynıdır. 400.000 kadar tütün üreticisi aile (1970 yılında ortalama işletme büyüklüğü 9 dönüm) ürünü ya Tekel'e, ya da büyük sigara tekellerinin komisyoncuları olan tüccarlara değerleri-

37

nin çok altında fiyatlarla kaptırmaktadır. «Samsun tütün piyasasında beş büyük ihracatçı şirket dışında hiçbir tüccar alım yapmamıştır, Ege'de alımda bulunan tüccarın çoğu tütünü Amerikan şirketlerine devretmektedir.» (a.g.e., s. 135, 138).

400 bin kadar tütün üreticisinin 1965-1972 yılları arasında ürettiği tütünün % 51'i ihraç edilmiştir. Emperyalist tekellerin ürünlerinin fiyatları sürekli olarak artarken, küçük üreticinin ürünü olan tütün ihraç fiyatlarında bir artış görülmektedir. Diğer taraftan ihracat gelirinin büyük bir kısmına ise zaten emperyalizmle işbirliği içindeki büyük ihracatçılar el koymaktadır.

1961 - 1972 döneminde yaprak tütün ihraç fiyatları şöyledir: (\$/kg.)

Yıl	İhraç fiyatı	Yıl	İhraç fiyatı
1961	1.06	1967	1.31
1962	1.08	1968	1.19
1963	1.55	1969	1.20
1964	1.63	1970	1.11
1965	1.38	1971	1.04
1966	1.31	1972	1.09

Kaynak : İGEME Enformasyon Bülteni, 13 Haziran 1973. s. 2.

Yukarıdaki rakamlardan da görüldüğü gibi, yıllık dönemde tütün ihraç fiyatlarında bir artış söz konusu değildir. Halbuki tütün üretiminde kullanılan girdilerin fiyatları sürekli olarak artmıştır. Toplam ürünün yarıdan fazlasının ihraç edildiğini hatırlarsak, emperyalizmle ilişkilerin tütün üretiminde çalışan 400 bin emekçi ailenin yaşamını güçleştirdiğini söyleyebiliriz.

38

Fındık üretiminde faal olan 2,5 milyon kişinin sorunları da benzer niteliktedir.

Sıra malı kabuksuz fındık ihraç fiyatları 1968-1972 yıllarını kapsayan dönemde bir artış göstermemiştir. Fındık üretiminde kullanılan girdilerin fiyatları ise artmıştır. Diğer taraftan genel olarak tekeli sermayenin (uluslararası tekeli sermaye ve onunla bütünleşen yerli tekeli sermaye) ürettiği malların fiyatları ise kat kat artmış, yaşam zorlaşmıştır. Emperyalizm ve emperyalizmle ortaklaşa çalışan yerli hakim sınıflar, fındık üretimindeki 2,5 milyon kadar küçük üreticinin yaşamını zorlaştırmaktadır.

Gene küçük üreticilerin hakim olduğu çekirdeksiz üzüm üretiminde de emperyalist - kapitalist pazarda bağımlılık gözlenmektedir. Çekirdeksiz üzüm üretiminin % 70'den fazla bir bölümü ihraç edilmekte, emperyalist-kapitalist pazar sistemi içinde fiyatlandırılmaktadır.

ÇEKİRDEKSİZ KURU ÜZÜMÜN İHRAÇ EDİLEN BÖLÜMÜ %

1966	65.6	1964	82.6
1967	90.7	1965	82.7
1968	77.3	1966	78.4
1969	84.7	1967	76.0
1960	86.2	1968	78.7
1961	83.9	1969	72.8
1962	92.0	1970	59.4
1963	83.3	1971	71.4
		1972	95.4

Kaynak : 1969'a kadar - İzmir Ticaret Borsası, Çekirdeksiz Kuru Üzüm Semineri, 1972, «Türkiye'de Üzüm Değerlendirilmesi ve Bazı Problemleri» ile «Üzüm İhraç Problemleri» yazılarından derlenmiştir. 1970 - 73 Yılları - Ticaret Bakanlığı, 1961 - 1972 Yıllık İhracat Başlıca Maddeleri.

39

Emperyalist-kapitalist pazara bu denli bağımlı olunan bir alanda fiyatların artmasını ve bundan küçük üreticilerin yararlanmasını beklemek hayalperestlik olur. Nitekim 1965 yılından 1971 yılına kadar çekirdeksiz kuru üzüm ihraç fiyatlarında sürekli bir düşüş izlenmektedir. Bu süre içinde genel olarak hayatın pahalılaşması ve özel olarak da kuru üzüm üretiminde kullanılan girdi fiyatlarının artması düşünülünce emperyalist-kapitalist sistem içinde küçük üreticilerin yaşamlarının gittikçe kötüleştiğini söyleyebiliriz.

Çekirdeksiz kuru üzüm ihraç fiyatları (\$/kg.)

1965	0.328	1969	0.300....
1966	0.324	1970	0.302
1967	0.314	1971	0.252
1969	0.304		

Kaynak : Nihat Aşkın, «Türkiye'de Üzümün Fiyat ve Üretim Politikası ile İlgili Genel Sorunlar» a.g.e., 1972.

Küçük üreticilerin bu ihraç fiyatlarından bile yararlanamadıkları üzüm ihraç fiyatını bilen bağcılarının oranının % 15,5 oranında olmasından da anlaşılabilir.

Çay ürününün hemen hemen üçte biri ihraç edilmekte, küçük üreticilerin ürünleri değerinin altında fiyatlardan işlem görmektedir.

1967-1971 yılları arasında kuru çay üretim miktarının (150.8 bin ton) üçte biri (49.7 bin ton) ihraç edilmiştir. (1973 Rize İl Yıllığı.) Yani ihraç fiyatları çay üreticilerinin gelirlerini belirleyen önemli bir etkidir. Çay üretimiyle uğraşan aile sayısı 135 binin üstündedir. Yaş çay alım fiyatlarının 1959 yılından beri ancak üçte bir oranında artmış olması, üreticilerin yaşamını çok zorlaştırmaktadır.

40

Yaş çay alım fiyatları (krş/kg.)

1959-1965	300
1966-1970	350
1971-1972	400

Kaynak : G. Çelebioğlu ve İ. Sönmez, Çay Yetiştiriciliği ve İmalatı, 1973.

Onüç yıl içinde Ankara ve İstanbul'da hayat, Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi rakamlarına göre % 260 oranında pahalılaşırken, çay üreticisine kilo başına ödenen miktar sadece % 33 artmıştır. Yani küçük üreticinin yaşamı gün geçtikçe kötüleşmektedir ve bu durumun sorumlularından biri, çayın çok düşük olan ihracat fiyatlarıdır. Türkiye'de üretilen çay, maliyetinin de altında bir fiyatla ihraç edilmekte her yıl bu yolla milyonlarca TL'lik değer çay piyasasına hakim yabancı tekellerin kasalarına gitmektedir. Özellikle İngiltere ve Hollanda kökenli olan bu firmalar Tekel idaresinden aldıkları çayları basit bir işlemle geçirip en az üç misli fiyatla diğer ülkelere satmaktadırlar. (Çay konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız: Çay, TİB Aylık Bülteni No. 18, Aralık 1975). Aşağıdaki tabloda değerinin altında fiyatla ihracatın dolaylı her yıl ülkenin uğradığı zarar görülmektedir. Yıllara Göre Türkiye Kuru Çay İhracatı.

Yıl	İhracat (Kg.)	Satış		Fiat (TL/Kg.) (Kr.)	Maliyet	Maliyeti	Zarar (TL.)
		Bedeli (TL.)	Satış				
1967	8.621.869	16.726.753	194	22.82	167.192.478	150.465.725	
1968	7.292.660	15.900.008	218	21.36	147.237.740	131.337.732	
1969	8.300.336	19.763.228	238	22.26	178.023.073	158.259.847	
1970	7.863.822	19.983.842	254	24.88	180.759.108	160.775.560	
1971	24.234.588	76.458.353	315	28.53	665.126.093	578.667.740	
1972	6.376.253	31.614.498	495	41.94	238.740.392	207.125.894	
1973	18.810.129	50.815.525	270	31.18	571.013.215	520.197.690	
1974	11.677.000	65.363.200	560	45.00	446.363.200	381.000.000	

Kaynak : Kuru Çayın Yurtiçi ve Yurtdışı Pazarlanması, Adnan Özaktaş, s. 17.

41

Çay üreticisi ailelerin 1972 yılında ortalama yıllık gayri safi geliri 5733 lira idi (1972 yılı yaş çay üretimi ile çay alım fiyatının çarpılıp üretici aile sayısına bölünmesiyle bulunmuştur.) Bütün bir ailenin çalıştığını düşünürsek, küçük üreticinin ürettiklerini değerinin çok altında fiyatlarla sattığı ortaya çıkar. Asgari ücretle çalışan bir işçinin bir yıllık brüt geliri toprak sahibi ve bütün aile ile birlikte çalışan çay üreticisininkinden yüksektir. Bu 5.733 liradan gübre, tarım ilacı v.b. masrafı ile tefecilere ödenen faiz düşüldüğünde, üreticinin eline geçen net miktar daha da azalacaktır.

Görüldüğü gibi, çay üreticisinin ürünü içerdiği toplumsal emek miktarının altında bir fiyatla satılmaktadır, yani çay üreticilerinin yarattığı değer bir kısmı fiyat mekanizması aracılığıyla ihracat yapılan tekelere aktarılmaktadır. Burjuva iktisatçıların övüp göklere çıkarttıkları fiyat mekanizmasının işleyişi emperyalist sömürünün kaynaklarından biridir.

Ihracata dönük üretimde bulunan küçük üreticilerin ürünleri üreticinin elinden değerinin altında fiyatla çıkmakta, üreticinin harcadığı işgücü karşılığı elde ettiği gelir asgari ücretin çok altına düşmektedir. Zaten az olan fiyat artışılarından yararlananlar ise, uluslararası tekelci sermayeyle işbirliği içinde olan büyük ihracatçılardır.

C) İşgücünün Ucuz Satın Alınması : Emperyalizmin gerek duyduğu ucuz işgücü temini, bir taraftan az gelişmiş ülkelere doğrudan doğruya yapılan yatırımlarla mümkün olurken, diğer taraftan az gelişmiş ülkelere, gelişmiş kapitalist ülkelere teşvik edilen yabancı işçi akımı ile sağlanmaktadır.

42

kiye'deki işçilerin en verimlilerini seçmekte ve bunların yetiştirme masraflarına hiçbir şekilde katkıda bulunmadan işgücülerini sömürmektedir. Aynı şey, yetiştirme masrafı daha yüksek olan yüksek öğrenimlerini tamamlamış kişiler için de geçerlidir. Genellikle «beyin göçü» şeklinde nitelendirilen şey, öğrenim masraflarının az gelişmiş ülkelerin halkının sırtına yüklediği uzmanların biraz daha yüksek ücret verilerek emperyalist ülkelere çekilmesidir.

ABD'nin Eski Dışişleri Bakanı Dean Rusk 1965 yılında yaptığı bir konuşmada bu gerçeği şu şekilde belirtmiştir:

«Bugünkü şartlar altında ülkemiz, başka ülkelere yüksek zeka ve kabiliyet sahibi göçmenleri çekilemek için, müstesna bir imkana sahiptir. Eğer iyi yönetilirse göç, ulusal kaynaklarımızın en büyüklerinden biri, son derece bir fikir ve maharet kaynağı olabilir.»

(TBMMOB, Birlik Haberleri, sayı-6)

Oysa bu uzmanların eğitim masrafları az gelişmiş ülke halkının ödediği vergilerle karşılanmaktadır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre, «1970 yılına kadar mimarların % 7'si, makina mühendislerinin % 5.3'ü, müteahhiss doktorların % 8.2'si ve pratik doktorların % 21.4'ü çalışmak için yurt dışına gitmişlerdir.» (Ü.B.Y.K.P., s. 81).

«Amerikan Tıp Birliğinin Bildirilerine göre, ABD de 1970 yılında 62400 hekim vardır. Bunların % 57'si her yönüyle dışa bağımlı olan geri bırakılmış ülkelerden gelmekte idi. Türkiye'de 3210 hekimle di-

44

Yurtdışında çalışmakta olan 775 bin civarındaki Türk işçinin çalışabilecek yaşa gelinceye kadar gerek duyduğu bütün masraflar Türkiye'de karşılanmıştır.

Emperyalist ülkelerin uzmanları, yabancı işçiler arasında en sağlıklılarını seçmektedir. Az gelişmiş ülkelerden gelen işçiler emperyalist ülkelerde görece olarak daha düşük ücretle ve daha kötü koşullarda çalıştırılmaktadır. Bu şartlara rağmen yurtdışına gitmek için yüzbinlerce kişinin sırada beklemesinin nedeni, emperyalist tahakküm nedeniyle gerçek bir sanayileşmenin gerçekleştirilmemesi ve buna bağlı olarak işsizlik sorununun çözülmemiş olmasındandır.

Yurtdışındaki işçilerin buldukları yerlere göre dağılımı şu şekildedir:

Ülke	Sayı	Oran (%)
Almanya	605.000	78,02
Hollanda	46.018	5,93
Avusturya	29.746	3,83
Fransa	29.600	3,82
İsviçre	23.158	3,00
Belçika	21.029	2,71
Diğerleri	20.904	2,69
Toplam	775.455	100-00

Kaynak : İş ve İşçi Bulma Kurumu

Yurtdışına giden işçilerin vasıflı işçi olması, Türkiye ekonomisi ve dolayısıyla Türkiye halkı üzerine yüklenen yükün daha da ağırlaşmasına yol açmaktadır. 1964-1973 yılları arasında yurtdışına giden işçilerin % 32'si vasıflı işçidir. Bu işçilerin vasıflı hale getirilmesi için gerekli olan harcamalar da Türkiye'nin sırtındadır.

Uluslararası tekelci sermaye kendi işçilerinin ücret düzeyine göre daha düşük bir ücret ödeyerek Tür-

43

şarıya ihraç ettiği hekimlerle, bu ülkeler içinde yer almaktadır.» (Birlik Haberleri-sayı- 29,TMMOB, «Yurt Dışına Beyin Göçü»)

Bir doktorun halkımıza maliyeti 800 bin lira civarındadır. Bu doktor Amerikaya gittiğinde, Türkiye halkı Amerika'ya 800 bin lira değerinde bir doktor hediye etmiş oluyor; bu doktorların, mühendislerin v.b. sayısı binleri bulunca, Türkiye halkının emperyalistlere hediyesinin milyarlarca lirayı bulduğunu kolayca hesaplayabiliriz. Yani beyin göçü aracılığıyla Türkiye emekçi halkının yarattığı değer maddeleştiği beyinler emperyalistlere aktarılıyor. Bu ise bir taraftan Türkiye'nin sağlık eğitim, v.b. gibi sorunlarının çözümünü engelliyor, diğer taraftan yeni beyinlerin yetiştirilmesi için gerekli olan vergiler aracılığıyla hayatın pahallanmasına yol açıyor.

2 — AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERE DEĞERLERİNİN ÜSTÜNDE FİYATLARLA MAL VE HİZMET SATILMASI

Az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinin emperyalist ekonomilerle olan bağları gittikçe daha sağlamlaşmakta, tekel fiyatlarıyla mal satabilecek pazarları arayan emperyalist tekel için (özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalist sistemden kopmalar sonucu pazarın mutlak olarak azalması ve teknolojik atılım nedeniyle pazar gereksinmesinin artmasına bağlı olarak) az gelişmiş ülkelerin önemi artmaktadır. Emperyalist sistem az gelişmiş ülkelere değerinin üstünde fiyatlarla mal ve hizmet satmaktadır. Emperyalist tekelin az gelişmiş ülkelerin halklarına değerlerinin

45

çok üstünde tekel fiyatlarıyla mal satmalarında yerli tekeli burjuvazi aracılık yapmakta, bu ortaklıktan büyük kârlar elde etmektedir.

Türkiye'de 1973 yılı sonunda 10.206 ithalatçı vardı. Bunların öz sermayelerinin (nominal sermaye + ihtiyatlar + dağıtılmayan kârlar + kâr — ödenmemiş sermaye—zarar) toplamı 36 milyar 604 milyon lira idi. 10 bin ithalatçı içinde yüksek düzeyde bir tekelleşme izlenmektedir. Ticaret Bakanlığı verilerinden yapılan hesaplamalara göre, öz sermayesi 50 milyon liradan fazla olan 128 ithalatçının öz sermayeleri 15 milyar 425 milyon liradan fazladır (ortalama olarak 121 milyon liradan fazla). Yani ithalatçıların % 1.25'i, bütün ithalatçıların öz sermayelerinin % 42.0'sinden fazlasına sahiptir.

Öz sermayesi 50 milyon liranın üstündeki ithalatçıların % 66'sı kendi ihtiyacı olan hammadde, yarı mamul madde ve sermaye mallarını ithal eden yerli tekeli sanayi şirketleridir. En büyük 128 ithalatçının 86'sının yerli tekeli sanayi şirketlerinin olması bir taraftan Türkiye'de görülen sanayileşmenin dışa bağımlı ve çarpık niteliğini ve emperyalist tekellerin pazar gereksinmelerinin bir sonucu olduğunu, diğer taraftan yerli tekeli sermaye ile emperyalizmin nasıl bir bütünleşme içinde olduğunu göstermektedir. Öz sermayesi 5 milyon ile 50 milyon lira arasında değişen 904 ithalatçının 619'u da «sanayicidir.»

İthalatçılar ve ithalatçılar içinde «imalatçı-sanayicilerin» öz sermaye büyüklüklerine göre sayıları 1973 yılı sonunda şöyledir:

46

Hammadde adı	Dünya piyasa	İthal fiyatı
	fiyatı \$/kg	\$/kg
Chlorbenzodiazepin	57.00	738.37
Chlorthiazide	6.00	83.62
Bellaton Total Alkoloid	1.80	457.50

Kaynak : Çokuluslu Tekeller ve İlaç Sömürüsü, TİB, Yayınları, no. 7

Ticaret Bakanlığı'nın verdiği rakamlara göre Türkiye'ye ithal edilen ilaç hammaddelerinin dünya piyasadaki fiyatı ile emperyalist tekellere bağımlı ilaç şirketlerinin bildirdikleri ithal fiyatları bu şekildedir. (Türkiye'de ilaçların fiyatı, maliyetlerin üzerine belli bir kâr oranı eklenerek belirlenmektedir).

Türkiye'de geliştirilen dayanıksız tüketim malı sanayinin ana girdileri emperyalist tekellerden tekel fiyatlarıyla sağlanmaktadır. Örneğin; deterjan üretiminde kullanılan hammaddelerin % 70 - 75'i bu yolla ithal edilmektedir.

Tarımda gübre kullanımının artması da benzer nitelikte bir bağımlılık yaratmıştır. Gübre ithalatının artmasına paralel olarak, Türkiye'de kurulan gübre sanayinin ana hammaddeleri emperyalist tekellerden ithal edilmektedir. Gübre fiyatında son yıllarda görülen artışın sorumlusu emperyalist tekellerdir.

Çokuluslu tekellerin denetimi ve güdümü altında geliştirilen montajçılık ve taşaronluk niteliği ağır basan ve tüketime dönük çarpık sanayi yatırımlarının ise yarımamul madde ve yatırım malı gereksinimleri aynı şekilde tekel fiyat mekanizması (tekel kârlarıyla) sağlanmaktadır. Üretilen malların motor ve yedek parçaları, bu malların üretilmesinde gerekli olan makine ve teçhizat emperyalist tekellerin denetimi altındadır.

48

Özsermaye	Genel toplam	İmalatçı - sanayicilerin
— 100 bin TL.	1682	657
100 bin — 500 bin TL.	3325	1.305
500 bin — 1 milyon TL.	1706	657
1 milyon — 5 milyon TL.	2459	1.121
5 milyon — 50 milyon TL.	904	619
50 milyon — 300 milyon TL.	123	83
300 milyondan fazla	7	3
Toplam	10.206	4.445

Kaynak : Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret Genel Sekreterliği, Değerlendirme Genel Md., İthalatçıların İlişkin Genel Bir Araştırma, Mart 1974.

A) Mal Satışı : Az gelişmiş ülkelerde tüketilen malların fiyatlarının oluşumunda emperyalist tekel-lerden tekel fiyatlarıyla satın alınan hammadde, yarı-mamul mal ve yatırım mallarının payı son derece büyüktür.

1968 yılında 6.9 milyar TL'lik toplam ithalatın 3.3 milyar TL'si yatırım maddeleri (3.1 milyar TL. makine ve teçhizat ile 0.2 milyar TL. inşaat malzemesi), 0.3 milyar TL'si tüketim maddeleri ve 3.3 milyar TL'si hammaddelerden oluşmaktadır. 1973 yılında ise 29.3 milyar TL'lik toplam ithalatın 13.8 milyar TL'si yatırım maddeleri (9.5 milyar TL. makine ve teçhizat ile 1.7 milyar TL. inşaat malzemesi), 1.2 milyar TL. tüketim maddeleri ve 14.3 milyar TL'si hammaddelerden oluşmaktadır. Görüldüğü gibi, hammaddelerin toplam ithalat içindeki payı hemen hemen yarı yarıdır. Bu hammaddelerin fiyatlarıyla ilgili olarak ilaç yapımında kullanılan girdilerden birkaç örnek verelim:

47

Bu konuda da bazı örneklere bakalım: Sentetik elyaf ve iplik sanayinde kullanılan hammaddelerden polyester elyaf ve ipliğin hammaddesi olan cipsi Sasa Sun'i ve Sentetik Elyaf Sanayii (Hacı Ömer Sabancı Holding'e bağlı bir kuruluş olup, uluslararası tekeli sermaye ile yerli tekeli sermayenin çeşitli gruplarının ortak örgütü olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın da % 10 oranında payı vardır) üretmektedir. Ancak Sasa'nın cips üretiminde kullandığı DMT ve monitilen glkol maddeleri ithal edilmektedir.

Sasa'nın satışlarında 1973 Mart'ında kilosu 24.25 TL. olan polyester elyaf 1974 Mart'ında % 44 artış ile 34.90 TL. olmuştur.

Hammaddelerle ilgili diğer bir örnek olarak da alüminyum alabiliriz. 1973 yılında alüminyumun tonu 500-600 dolardan ithal edilirken, 1974 yılı Eylül ayında bu rakam 1000-1100 dolara yükselmiştir.

Emperyalistlerin değerlerinin çok üstünde fiyatlarla satış yaptıkları mallara en iyi örneklerden birini silahlar oluşturmaktadır. Anti-komünizm aldatmacasıyla az gelişmiş ülke halklarının sırtına büyük silah lanma harcamaları yüklenmektedir. Bir F-4 Phantom uçağı 35 milyon, bir F-14 Tomcat uçağı 200 milyon lira civarında bir fiyatla satılmaktadır. Süatle gelişen savaş teknolojisi için alınan silah bugün çağdışı yapmakta, yeni silah alınmasını gerekli kılmaktadır. Böylece bir taraftan son derece kârlı bir pazar yaratılıyor, diğer taraftan az gelişmiş ülkelerdeki devrimci hareketler karşısında devrimci cephe taktik planında güçlendiriliyor.

49

Özellikle son üç yılda A.B.D. silah ihracatı büyük oranlarda artmıştır. Temmuz 1971 - Haziran 1972 döneminde 3.3 milyar dolar olan bu rakam, Temmuz 1972 - Haziran 1973 döneminde 3.9 milyara Temmuz 1973 - Haziran 1974 döneminde 8.3 milyar ve Temmuz 1974 - Haziran 1975 döneminde 9.5 milyar dolara yükselmiştir. Bu satışların üçte biri 25 büyük firma tarafından gerçekleştirilmiştir. Kapitalist sistem o denli çirkef bir niteliktedir ki, silah ihracatı sayesinde 700.000 civarın-Amerika'ya iş sahası açılmıştır. Bu silahların maliyeti ise dolaylı ve dolaysız olarak az gelişmiş ülkelerin emekçi halklarının sırtına yüklenmektedir.

Temmuz 1973-Haziran 1974 döneminde 10 ülkeye yapılan silah ihracatı, toplam silah ihracatının % 92'sini oluşturmaktadır:

İran	3.800 milyon dolar
İsrail	2.100
Suudi Arabistan	588
Yunanistan	435
Batı Almanya	219
İspanya	148
Kanada	94
Kore	81
Taiwan	68
Sili	68
Toplam	7.601 milyon dolar
Diğerleri	600

Az gelişmiş ülkelerdeki oligarşiler, yoğun bir sömürü altındaki kitlelerin mücadelesini engellemek için son model silahları değerinin çok üstünde fiyatlarla almaya hazırdır. Zaten emekçi halka karşı kul-

50

nun % 5'ini patent ve formül karşılığı olarak vermektedir.

Türk Tuborg Bira ve Malt San. A.Ş.'nin sermayesinin 675 bin lirası teknoloji getirme karşılığı uluslararası tekélcî sermayeyi oluşturan şirketlerden birine aittir.

Bayraklı Boya ve Vernik San. A.Ş., Vernis Claes-sens SA. patentiyle ürettiği boyalar için boya fiyatının % 5'i oranında ödeme yapmak zorundadır. Sümerbank-BASF A.Ş.'nde teknoloji getiren BASF Chemi-ewerke A.G. Almanya, bu hizmet karşılığında şirket sermayesinde 26.5 milyon liralık hak elde etmiştir.

Berec San. T.A.Ş., satılan Berec marka pillerin hasılatının % 5'ini royalti hakkı olarak İngiltere'deki The Ever Ready Co. Ltd.'e ödemektedir. Türkiye'de kamyon üretiminde birinci sırayı elinde bulunduran BMC San. ve Tic. A.Ş. kamyonların satış hasılatının % 6'sını İngiltere'deki Austin Motor Co. ve British Ley-land Motor Corp. Ltd.'e aktarmaktadır.

Görüldüğü gibi, kullanılan malların fiyatlarının artmasının nedenlerinden biri, uluslararası tekélcî sermayenin, bir malın üretimini için gerekli izin ve teknolojiyi verme karşılığında elde ettiği yüksek paydır. (Yukarıdaki bilgiler, T.C. Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararnamelerinden alınmıştır.)

Bir diğer örnek S.A.S.A. Suni ve Sentetik-Elyaf Sanayi A.Ş.'nin kurduğu tesisler için Dinamik Nobel firmasına, üretim teknolojisi için de I.C.A. (Imperial Chemical Industries) firmasına know-how ücreti ödemesi ve mühendislik hizmetleri içinde KRUPP'a gerekli ödemelerde bulunmasıdır. (Kimya Mühendisliği

52

lanılacak olan bu silahların maliyeti de vergiler aracılığıyla emekçi halkın sırtına yüklenir. En fazla silah satın alan 10 ülkenin 7'sinin de açık faşizmin uyguladığı az gelişmiş ülkeler olması ve bu ülkelerin silah alımlarının, 10 ülkenin toplam silah alımının % 68'ini oluşturması bu konuyu son derece açık olarak göstermektedir. (U.S. News and World Report, 13 Ocak 1975)

B) Hizmet ve bilgi satışı : (Ulaştırma, müşavirlik hizmetleri ve teknoloji transferi). Emperyalizmin günümüzde uyguladığı sömürü yöntemlerinden birisi de kendi tekelî altında bulundurduğu teknik bilgi ve hizmetlerin az gelişmiş ülkelere tekel fiyatlarıyla satışıdır.

Emperyalist tekellerle az gelişmiş ülkelerde geliştirilen yerli tekélcî burjuvazi arasındaki ilişkinin dayandığı temellerden birisi de "teknoloji transferi"dir. Bir şirkette doğrudan doğruya yabancı sermaye yatırımı olmasa bile, teknolojik bağımlılık yoluyla bu yatırım az gelişmiş ülkelerde üretilen değerini emperyalist ülkelere aktarılması veya emperyalist sömürünün daha etkin bir hale getirilmesinde kullanılabilir. Dış macununda çamaşır makinasına kadar yüzlerce tüketim malında çokuluslu tekellere patent, lisans ve benzeri hakların kullanılması karşılığı olarak milyonlarca lira ödenmekte ve böylece bu malların artan fiyatlarının bir bölümünü bu ödemeler oluşturmaktadır.

(Bkz. Tekelci Sermaye ile İççe, TIB Yayını, 8)

Türkiye'de patent, lisans, royalti, know-how adları altında yürütülen sömürden bazı örnekler verelim :

Sandoz Kimya San. Ltd. Şti. sermayesinin % 80'ine sahip olan Sandoz A.G.'ye (İsviçre) satış hasılatı-

51

- Arde Gereç Madde Kataloğu 1974-1975).

Yabancı tekellerin lisansı altında üretim yapan ve bunun için çokuluslu tekellere ödemedi bulunan yerli şirketlere de bazı örnekler verilebilir.

Anadolu Lift Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti., İngiliz British Leyland özel imalat grubundan Coventry Climax Engines Ltd. Şti. lisansı ve teknik işbirliği ile forklift imal etmektedir.

Alarko Sanayi ve Ticaret A.Ş. Mühendislik ve İmalat Müessesesi - ALMİM Marley (ABD) lisanslı söğütme kuleleri, Mabor (Fransa) lisanslı boyama ve pişirme tesisleri, OFI (Fransa) lisanslı endüstri fırınları, Dutreux (Fransa) lisanslı tuğla ve kiremit tesisleri, Teleflex (Fransa) lisanslı konveyörler imal etmektedir.

Sungurlar Isı Sanayi Anonim Şti. yağ kazanlarını Wanson S.A. lisansı altında imal etmektedir.

Teknikel Ticaret ve Sanayi Anonim Şti., Jenbach (Avusturya) lisansı altında kompresörler imal etmektedir.

Mekanik kontrol cihazları, IUKA lisansı altında Baymak Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş. tarafından imal edilmektedir.

(Mühendis ve Makine, Haziran, Temmuz, Eylül - 1975)

ii) Emperyalist tekellerin elde tuttukları bir diğer alan da ulaştırma hizmetleridir. Örneğin Denizcilik Bankası'na ait olan ve modern gemilere sahip bulunan Türk Deniz Ticaret Filosu nedense (!) çok kötü bir biçimde işletilmekte, emperyalist gemi tekellerine

53

olan bağımlılık bir türü azalmamaktadır. Yabancı kaynaklı gemilerin Türkiye'ye getirilen ve Türkiye'den götürülen mallar karşılığında aldıkları ücretin gelişimi saptanamamakla birlikte, boşaltılan ve yüklenen malların miktarının yabancı ya da Türk uyrukları gemilere göre dağılımı şu şekildedir:

		Boşaltma (%)	Yükleme (%)
1969	Türk	32	18
	Yabancı	68	82
1973	Türk	23	17
	Yabancı	77	83

Kaynak : DİE, Aylık İstatistik Bülteni.

iii) Emperyalist sömürünün etkin olarak görüldüğü diğer bir alan da yabancı uzmanlara ödenen yüksek maaşlar ve yabancı mühendislik şirketlerine ödenen büyük miktarlardaki ücretlerdir. Türkiye'de «yabancı mühendislik hizmetleri değeri» 1963-1970 arası toplam 6.5 milyar liraya yaklaşmaktadır. Bu, aynı yıllar arasındaki 28.3 milyarlık sanayi yatırımlarının ortalama % 23'üne denk gelmektedir. Gene aynı yıllar arasındaki yerli mühendislik hizmetleri değeri toplam yatırımların % 1'ine bile denk düşmemektedir.

(«Teknik İşgücü Göçü ve Teknik Hizmet İthalı», TMMOB Yayını, shf. 31).

Yabancı uzmanlara verilen yüksek ücretler ise 13 Ocak 1974 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir haberden çıkarılabilir. Gazeteye göre, «Büyük İstanbul Nazım Planı»'nda çalıştırılmak üzere alınacak 15 yabancı uzmana ayda net 70 biner TL. ödenecektir. Bu plan için Dünya Bankası'nın açacağı 32 milyon 200 bin liralık kredinin 23 milyon 100 bin liralık bölümü bu uzmanların giderlerini karşılamaya ayrılmaktadır.

54

Aynı çalışmada belirtildiğine göre, «Karakaya Barajı için yeni yapılan anlaşma uyarınca gelecek her Amerikalı mühendis Türkiye'ye ayda 120 bin TL.'sına malolacaktır.

İller Bankası'na ihale edilen projelerde yabancı teknik elemanlara ödenen aylık ücretler (Türk lirası olarak) şu şekilde saptanmıştır.

	Aylıklar	
	En az	En çok
İzmir 1969		
Master plan ve yapılabirlik	30672	57510
İstanbul 1974		
Kanalizasyon proje	64252	138296
İzmit 1974		
Kanalizasyon proje	64091	99698
Adana 1974		
Kanalizasyon Proje	47761	77782
Adana 1974		
İçme suyu projesi	80638	89597

Kaynak : (TMMOB, Birlik Haberleri sayı: 7).

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi, emperyalist ülkelerde tekellerin denetimi altındaki bütün mal ve hizmetler değerlerinin çok üstünde tekel fiyatlarıyla az gelişmiş ülkelere satılmaktadır.

Emperyalist tekellerin ürettikleri malların değerlerinin çok üstünde fiyatlarla az gelişmiş ülkelere satılması pahalılığın temel nedenlerinden biridir. Bu durumdan bütün emekçiler zarar görür. İşçi sınıfının, topraksız ve az topraklı yoksul köylünün yaşamı zorlaşır, milyonlarca küçük üreticinin üretimde kullandığı tarım araç ve gereçleri, ilaçları ve gübre, emperyalistler ve emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekelci sermaye ve emperyalizmle işbirliği halindeki büyük tefe-

56

Dünya Bankası, uluslararası tekelci sermayenin örgütüdür. Bu örgütün az gelişmiş ülkelere verdiği proje kredilerinde, projenin yapılabirlik etüdlerinin hangi çokuluslu mühendislik-müşavirlik firmasının yapacağı, kullanılacak hammadde, yatırım malları ve teçhizatın hangi çokuluslu tekelden alınacağı önceden saptanmaktadır. Çünkü örgütün ana amacı, uluslararası tekelci sermayenin çıkarları için pazarların genişletilmesidir.

Silifke Seka Kağıt Fabrikası projesinin yapılabirlik etüdü, Dünya Bankası'na Kanada'lı Sandwell firmasına verilmiştir. Çevre korunması için yapılan etüd, Sandwell'e ait olan Beak Consultant firmasıdır. Projenin toplam finansman ihtiyacı iç ve dış kaynakları toplam tutarı 2.381 milyon TL'dir. Bunun 28 milyon TL'si etüd giderleridir. Gene Seka Dökümanlarına göre Kereste Kraft Selülozu ve Kraft Kağıdı entegre tesisleri yatırım maliyetinin (2.072 milyon TL.) içinde 30 milyon iç, 113 milyon dış kaynak olmak üzere 143 milyon TL'si «Müşavirlik Hizmeti» olarak görülmektedir. (TMMOB, Birlik Haberleri Sayı : 1).

Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin yayınladığı bir araştırmada İzmir Aliğa Rafinerisinde çalışan yabancı teknik uzmanların aylık ücretleri şöyle gösterilmektedir:

İşi	Ülkesi	Aylık ücreti (TL.)
Fizik Mühendisi	ABD	50.750
Makina Mühendisi	ABD	44.750
İnşaat Mühendisi	ABD	17.375
Montajcı	İngiltere	44.750
Anbarcı	Fransa	15.500

55

ci-bezirgan ve toprak ağalarının yararına olarak pahalandırılır, kentlerdeki yüzbinlerce esnaf, memur ve zanaatkarın yaşamları güçleşir, orta burjuvazinin el koyduğu artık-değerin bir kısmı tekel fiyatları mekanizmasıyla emperyalizm ve emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazinin kasalarına gider.

Bu durumun az gelişmiş ülkeler üzerindeki etkisi ülke yararı doğrultusunda bir sanayileşme için değer birikiminin engellenmesi, az gelişmiş ülkelerin haklarının ürettiği değerlerin ya az gelişmiş ülkelere emperyalist ülkelere aktarılması, ya da az gelişmiş ülkelerdeki sömürü mekanizmasını güçlendirmekte kullanılmaktadır.

57

III - Yatırım Yoluyla Sömürü

a) Genel Olarak Yatırımlar :

Emperyalist (tekelci kapitalist) niçin az gelişmiş ülkelerde yatırım yapar? Kârını arttırmak için. Buna göre emperyalistin kârının kaynağına bakalım.

Emperyalistin kârının iki kaynağı vardır:

- Artık-değer
- Tekel kârı

Artık-değer, üretimde bulunan işçilerin yarattığı ve kapitalistin el koyduğu değerdir. Tekel kârı ise malların içerdikleri toplumsal değerün üstünde fiyatlarla satılması sonucu tüketicilerin sömürülmesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre kapitalistin kârını arttırmaya, bilmesi için ya artık-değeri, ya da tekel kârını arttırması gereklidir.

Artık-değeri arttırmasının yolu ücretleri düşürmek ve/veya çalışma saatlerini uzatmak ve/veya işin yoğunluğunu arttırarak aynı süre içinde yaratılan değer miktarını yükseltmektir. Az gelişmiş ülkelerde yatırıma gidilmesinin bir nedeni, buradaki işçi ücretlerinin daha düşük ve çalışma saatlerinin daha uzun ol-

ması ve işçilerin daha yoğun bir şekilde çalıştırılabilmesinin büyük yedek işsizler ordusu tehdidi ile sağlanmasıdır.

Tekel kârını arttırmanın yolu ise tekel fiyatlarıyla mal satılabilecek olan pazarı genişletmektir.

Yatırım yapıldığında getirilen sermayenin önemli bir bölümü «aynı sermaye», yani makine ve teçhizatır. Yatırımın uluslararası tekelci sermaye için pazar genişletici etkisinin diğer yönü, değerinin çok üstündeki fiyatlarla yapılan bu satışlardır.

Diğer taraftan mamul tüketim malları ithalatında konan yüksek gümrük vergileri bu malların fiyatını emperyalistlere bir yarar sağlamadan arttırmakta, emperyalist tekellerin rekabet gücünü düşürmektedir. Aynı malların ülke içine parça halinde veya hammadde şeklinde sokularak kısa bir süreçten sonra mamul madde haline getirilmesi (montaj ve ambalaj) sanayileri (1) halinde ise bu vergilerden kurtulmakla kalmamakta, aksine teşvik tedbirlerinden yararlanmak mümkün olmaktadır. Böylece pazar genişlemekte ve kârlar artmaktadır.

Gerçek sanayi niteliği taşımayan yatırımlarla ekonomi üzerindeki denetim artmakta, pazar genişlemekte, daha yüksek fiyatlarla daha fazla mal satma olanağı artmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerdeki yeraltı ve yerüstü kaynaklarını sömürmek için de buralara yatırım yapmak zorunludur. Bu yatırımlarla ucuz hammadde sağlanmaktadır.

Diğer taraftan yatırım yoluyla gayri maddi haklar (patent, lisans, vb.) şeklinde bir sömürü alanı da açılmaktadır.

Kısacası, yatırımlar diğer sömürü yöntemleriyle bir bütün oluşturmaktadır. Yatırımlar diğer sömürü yöntemlerini pekiştirir, diğer sömürü yöntemleri de yatırımları.

A.B.D.'nden kaynaklanan çokuluslu tekelci ile ilgili olarak yapılan bir araştırmaya göre, yabancı ülkelerde yatırıma giderken gözönüne alınan noktalar şunlardır:

	%
Yeni pazarlar açmak	48
Kâr farklılıkları	20
İthalat kısıtlamaları	16
Ham ve yarıham madde sağlamak	13
Rekabet	10
Ücret farklılığı	6
Diğerleri	3

Kaynak : Setting Up Enterprises in Japan, s. 320.

Bu rakamların anlamı şudur. Yatırıma giderken yeni pazarlar açabilmek kıstası şirketlerin % 48'i için önemlidir. Yeni pazarlar açmak, ithalat kısıtlamaları ve rekabeti genel olarak pazar sorunu içinde ele alabiliriz. Hammadde temini ve kâr farklılıkları da ayrıca incelenebilir. Fakat görüldüğü gibi, yatırım yapmada tekel kârlarıyla mal satılabilecek pazar sorunu ön plandadır.

b) Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Yatırımlar :

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki yatırımlar genellikle sanayi dışında idi. 1910 yılında bugünkü Türkiye sınırları içinde faaliyette bulunan yabancı sermaye yatırımları şu şekildediydi:

Demiryolları	3.368 milyon kuruş	(% 59,0)
Elektrik, Tramvay, Su	311 » »	(% 5,4)
Liman vb. tesisleri	388 » »	(% 5,0)
Sanayi	650 » »	(% 11,4)
Ticaret	206 » »	(% 3,6)
Madencilik	328 » »	(% 5,7)
Banka - sigorta	569 » »	(% 9,8)
Toplam	5.711 » »	

Kaynak : DİE, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişimin 50 Yılı, s. 19.

Tablodan da görüldüğü gibi, yabancı sermaye yatırımlarının ancak % 11,4'ü sanayiye, % 69,4'ü ise demiryolu, liman, su, elektrik, tramvay gibi alt yapı yatırımlarınadır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan yatırımların kat kat fazlası ülke dışına aktarılmış, ülkede sermaye birikimi ve sanayileşme engellenmiştir. Dr. Orhan Kurmuş'un İngiliz belgelerine dayanarak yaptığı bir araştırmaya göre, İngiltere'nin 1913 yılına kadar Türkiye'ye yaptığı toplam yatırım 25 milyon sterlin civarındadır; 1864 ve 1913 yılları arasında sadece Aydın Demiryolu Şirketi aracılığıyla gerçekleştirilen para transferi ise 11 milyon sterlin. «1893 yılında Londra'da 110.000 sterlin sermaye ile kurulan «İngiliz - Fransız ortaklığı Türk Reji İhraçat Şirketi» kurulduğu tarihten 1901 yılına kadar geçen sekiz yıl içinde 226.098 sterlin kâr ederek sermayenin iki katını dışarıya transfer etmiştir.» (Dr. Orhan Kurmuş, «Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi», s. 224 ve 74.)

c) Ulusal Kurtuluş Savaşı Sonrası :

Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yabancı sermayenin faaliyetlerinin kısıtlayıcı önemli bir tedbir alınmıştır. Aksine ülkede yabancı sermaye yatırımları

artmıştır. 1920-1930 yılları arasında Türkiye'de kurulan 201 anonim şirketin 66'sında (% 33) yabancı sermaye vardır. 201 şirketin ödenmiş sermayelerinin toplamı 73 milyon liradır. Bu miktarın 31.5 milyon lirası (% 43) yabancı sermayedir. (Gündüz Ökçün, Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye (1920 - 1930), SBF Yayınları, 1971).

1930'larda bazı millileştirmeler oldu. Fakat bu millileştirmeler emperyalist sömürüye darbe bile indirmedi. Emperyalistler diğer yöntemlerle sömürülerini sürdürdüler ve hattâ yoğunlaştırdılar.

Bu dönemde gerçekleştirilen önemli millileştirmeler şunlardır:

Mudanya - Bursa Demiryolu T.A.Ş. (1931)
İstanbul Türk Anonim Su Şirketi (1933)
İzmir Rıhtım Şirketi (1933)
İzmir - Afyon ve Manisa - Bandırma hattı (1934)
İstanbul Rıhtım, Dok ve Antrepo T.A.Ş. (1934)
Aydın Demiryolu Şirketi (1935)
İstanbul Telefon T.A.Ş. (1936)
Ereğli Şirketi (1937)
İzmir Telefon T.A.Ş. (1937)
Üsküdar ve Kadıköy T.A.Ş. (1938)
İstanbul T.A. Elektrik Ş. (1938)
İstanbul Tramvay Şirketi (1939)
İstanbul A. Tünel Şirketi (1939)
Ankara Elektrik Ş. (1939)
Ankara Havağazı Ş. (1939)
Adana Elektrik T.A.Ş. (1939)
Bursa T.A.Ş. (1939)
Müttehit T.A.Ş. (1939)
Mersin Elektrik T.A.Ş. (1939)

Kaynak : Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası, 1919 - 1946*, s. 168-9.

62

Bu yasa ile getirilen yeni teşvik tedbirlerinin de yeterli bulunmaması üzerine 18.1.1954 tarih ve 6224 sayılı ile bugün geçerli olan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu kabul edilmiştir. Bu yasa, dünyada yabancı sermayeye en fazla taviz veren yasalardan biridir.

Diğer taraftan aynı yıl içinde Amerika'lı uzman Max Ball tarafından hazırlanan Petrol Yasası da kabul edilerek temel enerji alanı olan petrole emperyalist tekellerin egemenliği perçinlenmiştir.

Bugün Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketler 8 hukukî statü altındadır: Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası, Petrol Yasası ve Türk Parasını Koruma Mevzuatı. Bunlara ek olarak Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nda ve Ereğli Demir Çelik Fabrikaları T.A.Ş.'nde de yabancı sermaye yatırımları vardır.

Sektör	Firma sayısı	Yabancı sermaye (milyon lira)	% dağılımı
İmalât Sanayii	95	1.724	83.3
Otomotiv San.	7	305	14.7
Kimya San.	27	309	14.9
Makina İmalât San.	10	238	11.5
Elektrik San. ve Elk. Mak. ve Gereçleri	16	239	11.5
Lastik San.	3	222	10.8
Tarım	1	1	0.04
Madençilik	3	23	1.1
Hizmetler	19	320	15.5
Turizm	9	276	13.3
Toplam	118	4.548	

Kaynak : «Türkiye'de Yabancı Sermaye» Emekçi, Aralık 1974.

64

d) II. Dünya Savaşı Sonrası :

II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerek genel olarak emperyalizm cephesinde meydana gelen değişiklikler, gerekse savaş süresinde Türkiye'de özellikle spekülasyon aracılığıyla sermaye birikiminin hızlanması sonucunda emperyalistlerle (uluslararası tekelci burjuvaziye) bütünleşerek gelişen bir yerli tekelci sanayi burjuvazisi oluştu ve bu oluşum süreci içinde yabancı sermayeye kapılar ardına kadar açıldı.

Yabancı sermayeyi davette ilk adım Türk parası Kıymetini Koruma Yasası çerçevesinde çıkarılan 22.5.1947 tarih ve 17 sayılı Bakanlar Kurulu kararıdır. Bu kararda yabancı sermayenin teşviki konusunda şöyle denmektedir :

«Yurdun kalkınması için fayda mülâhaza edilen endüstri, tarım, ulaştırma ve bayındırlık işleriyle ihracatı artırıcı mahiyette olan ticarî işlerde kullanılacak üzere, yabancı memleketlerden döviz ve tesisat olarak getirilen sermaye gelirlerinin veya teşebbüs mevcudunun kısmen veya tamamen harice transferini teminen gerekli iznin verilebileceği hususunda Maliye Bakanlığı taahhüde girebilir.»

Daha sonra 1.3.1950 tarihinde 5583 sayılı yasa ile yabancı sermayeye kârlarını transfer garantisini verilmemiş ve yurt dışından borç almak isteyen Türk özel sektörüne bu borçların faizlerini ülke dışına transfer etme izni sağlanmıştır.

Bu teşvik tedbirlerine rağmen yabancı sermaye yatırımının son derece kısıtlı kalması üzerine 1.8.1951 tarih ve 5821 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır.

63

1973 yılı sonunda 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası çerçevesinde faaliyette bulunan şirketlerin sayısı 118 idi. Bu şirketlerdeki toplam yabancı sermayenin (2.1 milyar lira) % 83.3'ü imalât sanayiine, % 13.3'ü ise turizm alanına yatırılmıştı.

Bu şirketlerde yatırımda bulunan emperyalist tekelilerin kaynaklandığı ülkeler ise şöyledir :

Ülke	Toplam sermaye içindeki pay (%)
Amerika Birleşik Devleti	15.8
Avrupa Ekonomik Topluluğu	52.9
Almanya	16.0
İsviçre	12.3
Fransa	12.1
İtalya	9.8
Hollanda	5.1
Belçika	3.7
Japonya	3.9

Kaynak : a.g.e., s. 52.

Bu şirketler 1964-1973 döneminde 637.3 milyon lira kâr ve 111.0 milyon lira gayri maddi hak olarak 748.3 milyon lirayı ülke dışına aktarımlarıdır.

1930 yılında çıkarılan 1587 sayılı Türk Parasını Koruma Yasasına dayalı 17 sayılı karara göre faaliyet gösteren 97 yabancı şirket bulunmaktadır. Bunların 1964-1972 döneminde ülke dışına aktardıkları değer ise 636.1 milyon liradır (kâr transferi 180.8 milyon lira, gayri maddi haklar 182.3 milyon lira).

Yabancı sermayeli kuruluşlar Türkiye'de 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun, Petrol Kanununun veya Türk Parası Kıymetini Koruma Kanu-

65

nuna dayalı 17 sayılı karar çerçevesinde faaliyet gösteren şirketlerin, Türkiye'ye transfer edeceği sermaye ve Türkiye'deki faaliyetleri sonucu elde edebilecekleri kâr için blokaj zorunluluğu vardır. Yani Türkiye'ye getirecekleri yabancı sermayenin döviz biçiminde olması ve elde edilen kârın yurt dışına transfer edilmemesi gerekmektedir. Bu durumda yabancı şirketlerin en fazla yararlanmasını sağlayacak kuruluş "temsilcilik" alırken, 6224 sayılı kanun kapsamına giren bazı yabancı sermaye grupları 17 sayılı karar çerçevesinde de ikinci bir girişimi sürdürmektedir. (Ör-Türk Hoechst, Pfizer, Atlas Copco, Singer Türk Philips, G.A. Baker). Böylesine bir uygulama, 6224 sayılı kanunun yabancı sermayeli kuruluşlara Türkiye'ye transfer ettikleri sermayeyi ve kârlarını transfer olanağı verdiği göz önüne alınırsa, 17 sayılı kararın 6224 sayılı kanun için bir sigorta niteliği taşıdığını ortaya koyacaktır. Yabancı sermayeli sanayi kuruluşları, 17 sayılı karar çerçevesinde ticari firmaların kârlarından dolaylı olarak yararlanabilmekte (belli masrafların kardeş firmaca karşılanması, belli personelin kardeş firmaca istihdamı vb.), böylece ülke dışına transfer ettiği kârların çok daha yükselmesini sağlamaktadır. 6224 sayılı kanunda karşılaşılan güçlüklerin çözümü için 17 sayılı karardan yararlanılmaya gidilmektedir. (Ör. Massey Ferguson Traktör Sanayii A.Ş.'nin izin belgesi Bakanlar Kurulu kararı ile iptal edildiğinde, şirket tasfiye edilmemiş ve yeni bir kararname çıkarılana kadar, 17 sayılı karar çerçevesinde kalmasına izin verilmiştir.)

6224 sayılı kanuna tabi yabancı sermayeli kuruluşların bir başka kuruluşa iştiraki için izin karar-namelerinde yetki bulunması veya özel bir kararna-

me gereğine karşın, 17 sayılı karara tabi kuruluşlar bu konuda geniş bir serbesti içinde hareket etmektedirler.

17 sayılı karar kapsamındaki firmaların kârlarının blokajı esaslı ancak bunun istisnaları vardır. 1970 yılında bu karar kapsamında faaliyet gösteren 97 kuruluşun transfer ettikleri kâr miktarı, toplam kârın % 21.7 sini bulmaktadır. (22.388 milyon TL.) 1960-70 arasında faaliyet gösteren 97 kuruluşdan 68'i kâr göstermiş ve bunlardan sadece 30'u kârını bloke etmiştir. Bütün bunlar 17 sayılı kararın, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun eksik yönlerini tamamlayıcı yabancı sermayeye daha geniş olanaklar tanınmasını sağlayıcı ek bir karar olduğunu göstermektedir. (TUSİAD, 1975 yılının sonunda Türk Ekonomisi s. 127-139).

17 sayılı karar kapsamındaki şirketlerin ve bunların Türkiye'deki diğer yatırımlara iştiraklerinin listesi Ek 2'de verilmiştir. Aktarılan kârlar bu şirketlerin sömürsünü göstermekten uzaktır. Yatırılan bir miktar sermaye kısa sürede büyük kârlar sağlamakta, bu kârların bir kısmı ülke dışına aktarılmakta, diğer kısmı ise daha yoğun bir sömürü uygulayabilmek için yeniden tekeli nitelikte yatırımlara yöneltilmektedir.

Petrol Yasası çerçevesindeki yatırımların toplamı ise 1972 yılı sonunda 4.2 milyar lira civarındadır. Bu miktarın sadece 1.1 milyar lirası nakit, 1.6 milyar lirası malzeme ve 1.5 milyar lirası ise hizmet olarak getirilmiştir (AID, Econ. and Soc. Indicators, tablo 10-c, 1974).

1971 yılında tüketilen petrolün % 61.3'ü ithal edilmiş, yurt içinde üretilen % 38.7'lik bölümüne ise % 69'u emperyalist tekellerin Türkiye'deki yatırımlarınca gerçekleştirilmiştir. Petrol tüketiminin ancak % 12'lik bölümü Türkiye Petrolleri A.O. tarafından karşılanmıştır (DİE, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, s. 391, 392). Türkiye'de ticari enerji kaynakları içinde petrol ürünlerinin payı ise % 62'dir (a.g.e., 400). Bunun anlamı, Türkiye'nin enerji kaynakları üzerinde emperyalist tekellerin kesin bir hakimiyet kurmuş olduğudur.

Sanayide temel girdilerden biri olan demir-çelikte de emperyalist tekellerin egemenliğini görüyoruz. 28.2.1960 tarih ve 7462 sayılı yasa ile kurulan Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları T.A.Ş.'nde Koppers şirketinin (A.B.D.) sermaye payı 200 milyon liradır. (% 33.3).

Diğer yatırım alanı olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın durumu ileride ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1 — İmalât Sanayii Yatırımları

Bilindiği gibi eskiden uluslararası kapitalizm geri kalmış ülkelerin hep geri kalmalarını, hiç sanayileşmemelerini isterdi. Ama bugün artık sanayileşmelerini istemektedir. Ancak çağdaş anlamda, yatırım malları sanayilerini kurarak, yerli teknolojilerini geliştirerek sanayileşmelerini değil, fakat kendi ürettiği makina ve teçhizatın kullanılmasına olanak tanıyan, kendisinin ulaştığı teknoloji seviyesinde artık uğraşılmasını gereksiz bulduğu, örneğin tüketim malları sanayilerinin kurulması yönünde sanayileşmelerini istemektedir. İşte bu nedenlerle son yıllarda ge-

hişmiş kapitalist ülkelerin az gelişmiş ülkelerdeki sanayi yatırımlarının payı giderek artmaktadır.

Bu yatırımlar az gelişmiş ülkelerde eskiden kapitalist burjuvazi niteliğinde olan işbirlikçi burjuvazinin yerli tekeli burjuvazi haline dönüştürülmesi sonucu ortaklaşa olarak gerçekleştirilmektedir. Bu ortaklıkların ürünleri değerlerinin üstünde fiyatlarla pazarlanmakta, günlük yaşamın her anında tekeli sermayenin tekel fiyatları aracılığıyla uyguladığı sömürü egemen olmaktadır. Türkiye'den verilecek birkaç örnek bu şirketlerin kârlarının boyutları hakkında fikir vermeye yeterlidir :

Maliye Bakanlığı tarafından yapılmış bir incele-meye göre, 1955 yılında 4,6 milyon lira sermaye ile kurulan Türk Philips A.Ş.'nin (sermayesinin % 99'u çok-uluslu Philips şirketine aittir) 1960 - 61 yıllarında ki toplam kârı 28 milyon 608 liradır. 1952 yılında 5 milyon lira sermaye ile kurulan Unilever-İş Türk Ticaret ve Sanayi Ltd. Şirketi (Sermayesinin % 80'i İngiliz ve Hollanda ortak yatırımı olan dünyanın en büyük çokuluslu tekellerinden Unilever, % 20'si Türkiye İş Bankası'na aittir) 1954-1962 yılları arasındaki dönemde (1960 yılı hariç 8 yıl) 123 milyon 294 bin lira kâr etmiştir. İsmi verilmeyen ve yabancı sermaye oranı % 71 olan bir ilaç fabrikası 1951 yılında 2.8 milyon lira sermaye ile faaliyete geçmiş ve 1962 yılı sonuna kadar 25 milyon 634 bin lira kâr etmiştir. (Türkiye-nin Düzeni, D. Avcıoğlu).

Emperyalistlerle bütünleşerek emekçi sınıf ve tabakaları sömüren yerli tekeli sanayi sermayesi grupları ise şunlardır: TSKB, T. İş Bankası, Koç Hol-

ding, Hacı Ömer Sabancı Holding, Akbank, Yapı ve Kredi Bankası, Sapsmazlar, Haslar, Özgürler, Yaşar Holding, vb.

2 — Doğal Kaynakların Sömürülmesi.

Doğal kaynaklarımızın emperyalistlerin doğrudan doğruya yaptıkları yatırımlar aracılığıyla sömürülmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarından beri süregelen bir süreçtir. Boraks, manyezit, krom gibi madenlerle petrol kaynakları, bunların gerçek sahibi olan halkın değil, emperyalistlerin ve bütünleştikleri yerli sömürücü azınlıkların yararına olarak işletilmektedir. Örneğin Eskişehir yöresindeki manyezit madenlerini işleyen Manyezit A.Ş. gerçekte merkezi Avusturya'da bulunan «Veitscher» şirketinin bir uzantısıdır ve ürettiği malın cevherini basit bir işlemle geçirdikten sonra bu anaç şirkete düşük fiyatla aktarmaktadır. Böylece şirketin görünüşteki kazancı ve ödediği vergi düşük olmaktadır. Avusturya'daki anaç şirket yüksek kaliteli bu cevherleri başka yerlerde üretilen düşük kaliteli cevherlerle harmanlamakta, bunlardan demir-çelik endüstrisinde kullanılan ateş tuğlaları üretmekte ve bunları yüksek fiyatlarla Türkiye'ye satmaktadır. Burada çifte bir sömürü işlemektedir: bir taraftan emekçi halka ait olması gereken doğal kaynaklara el konulmakta, diğer taraftan ucuz kapatılan bu girdilerle üretilen mallar değerlerinin çok üstünde tekel fiyatlarıyla geri satılmaktadır. Şematize ettiğimiz farklı sömürü yöntemlerinin ikisinin birliğini bir kez daha burada görebiliyoruz.

Sömürüyü hızlandırmanın en önemli koşulu, Manyezit A.Ş.'nin sermayesini artırması ve tesisleri-

ni büyümesidir. Böylece, 27 Eylül 1962 tarih ve 6/1000 sayılı kararname ile Türkiye'de manyezit arama yetkisini elde eden Manyezit A.Ş.'nin sermayesi 7 milyon TL'dir (ki bunun 6.998.000 TL.'si Veitscher şirketine aittir) 1964'te 12 milyon TL.'sine yükseltilen sermaye, 1969 yılında 15.829.000 TL. ve 1970'de 20 milyon TL. olmuştur. Şirketin ülkemize getirdiği oldukça basit tesisler olan dört sinter fırın, götürdüğü ise manyezitimizdir.

Benzer bir sömürü boraks madenlerimizde teşahlanmaktadır. 1861 yılında oluşturulan ilk «Maddin Nizamnamesine» göre 1865 yılında Balıkesir'de boraks madenlerini işletme imtiyazı «Compania Industrielle Des Mesures» adlı Fransız firmasına 20 yıl süreyle verilmiştir. 1877 yılında, 60 yıl süreyle boraks imtiyazı İngilizlerin eline geçmiştir. 27 Ekim 1950 tarihli ve 3/12002 sayılı kararname ile çokuluslu tekel Boraks (Holding) Ltd'e bağlı Boraks Consolidated Ltd. imtiyazı ele geçirmiştir ve Türk Boraks A.Ş. adına paravan bir şirket kurmuştur. Borax (Holding) Ltd. nin çokuluslu niteliğini aşağıda açıkça görmek mümkündür.

Ana şirket İngiltere kaynaklı Borax (Holding) Ltd.dir. Bu şirketin sermayesinin % 50'sinden fazlasını kontrol ettiği diğer şirketler İngiltere, ABD, İspanya, Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, Arjantin, Avusturya, Şili ve Peru'da yayılmıştır. Borax Holding hissesinin önemli olduğu şirketler ise yine İngiltere ve Hindistan'da yayılmış olup bunların yanısıra bir de birlikte bağlı olunan firmalar kanalıyla bağlanan şirketler vardır. Bu yapı içerisinde Türk Boraks Madencilik A.Ş. (Türkiye) ana şirketin sermayesinin yarısını-

dan fazla olduğu kuruluşlar arasında yer almaktadır ve ana şirketin sahip olduğu sermayenin oranı % 80 dir. Geri kalan % 20 özel Türk hissesidir.

Paravan şirket, Türkiye'deki rezervlerin tükendiğini belirterek ocakları kapatmış, MTA ve Etibank yeni bor minerali alanları bulunca, 1956 yılında 6224 sayılı «Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası»ndan yararlanarak Türk Borax Madencilik şirketini kurmuştur. Etibank'a ortaklık teklifleri yaparak oyalama yoluna gitmiş, bazı şahıslardan satın aldığı ruhsat sahalarında bulunduğu minerallerin en kıymetli türden sodyum barit olduğunu ve rezervlerin genişliğini ilgililerden saklamak istemiştir. Ancak sonunda, yabancı şirketin önce 9, sonra 14 ve nihayet 40 milyon ton olarak beyan ettiği rezervin 400 milyon tonu bulunduğu anlaşılmıştır.

Türkiye, dünyadaki bor tuzu yataklarının % 60'ına sahiptir. Ama Borax Consolidated Limited, dünya piyasasına hakim olduğundan, satmakta olduğu boraksın fiyatını etkileyecek yeni bir boraks arzı yaratmamak için Türkiye'deki kaynakları işletmemiştir. Bugün Türkiye'de bulunan toplam bor rezervlerinin parasal değeri 9 trilyon liradır. (TMMOB, Birlik Haberleri, Sayı: 14)

3 — Banka ve Sigortacılık.

Emperyalistlerin bankalara yatırımları genellikle diğer sömürü mekanizmalarının işleyişini sağlamada yardımcı olmak amacıyla gütmeindedir.

Türkiye bankacılık alanındaki yabancı sermaye yatırımları, emperyalistlerin ve emperyalistlerle bütünleşerek geliştirilmiş yerli tekelci burjuvazinin sömürüsünü pekiştirme doğrultusunda girişimlerdir.

Yabancı sermayeli bankalardan 5 tanesi tamamıyla yabancı sermayelidir ve Osmanlı İmparatorluğunun mirasıdır. Bu bankaların faaliyetleri daha çok ithalat ve ihracat işlerinde yoğunlaşmıştır.

Tamamı yabancı sermayeli bankaların 1973 yılı sonunda durumu şöyledir:

Bankanın adı	Özkaynağı	İştirakleri (Milyon TL)	Yılı Kuruluş
Osmanlı Bankası	123.8	80.5	1863
Uluslararası Endüstri ve Tic. Bankası (Eski Selanik Bankası)	47.2	1.7	1888
Bando di Roma	21.2	2.1	1911
Banko Komerçyale İtalyana	20.2	2.1	1919
Holantse Bank Üni. N.V.	6.7	0.0	1921

Kaynak : T. İş Bankası, «Türkiye'de Mevduat Kabul Eden Bankaların Birarada Bilançoları».

Bu bankalar içinde sadece Osmanlı Bankası kredi verme, mevduat toplama ve iştirakte bulunma gibi işlevleri önemli ölçüde yerine getirmektedir. Diğer dört bankanın Türkiye ekonomisi açısından önemli, ticaret yoluyla emperyalist sömürüyü pekiştirmektedir. Özkaynaklarının büyüklüğü ise bu iş için yeterlidir.

Yerli tekelci sermayeyi oluşturan kurumlardan T. İş Bankası 1963 yılında Bank of America ile ortaklaşa Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası'nı kurmuş, isim daha sonra Türk Dış Ticaret Bankası olarak değiştirilmiştir. İş Bankasının hissesi % 67.3'tür. Diğer hissedarlar Bank of America ile bu bankanın İtalya'daki yatırımı olan Banca d'America e d'Italia'dır. Türk Dış Ticaret Bankası'nın asıl işlevi dış ticaret ilişkilerinin düzenlenmesidir. Bankanın hiçbir şirkette yatırımı yoktur.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra sermayenin uluslararasılaşma sürecinde yeni bir aşama olarak çeşitli emperyalist ülkelerden kaynaklanan tekeli sermayelerin resmi ve sürekli örgütleri olan Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'ndan daha önce söz etmiştik. Bu gelişim az gelişmiş ülkelere de yansımış ve az gelişmiş ülkelerin daha yoğun ve sistemli bir şekilde sömürülmesini sağlamak amacıyla, genel olarak uluslararası tekeli sermayenin (uluslararası) tekeli sermaye ve bütünleşerek geliştirdiği yerli tekeli sermayenin kârını azamileştirilmesidir.

Gerek TSKB, gerek SYKB'nda yabancı sermaye yatırımının asıl çıkarı özel olarak banka faaliyetlerinin kârlı olması değil, banka faaliyetleri aracılığıyla genel olarak tekeli sermayenin (uluslararası) tekeli sermaye ve bütünleşerek geliştirdiği yerli tekeli sermayenin kârını azamileştirilmesidir.

TSKB'nın Birinci Yıllık Raporu'nda şöyle denilmektedir:

«Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası) memleketimizde hususi sanayiye kalkınması için yapacağı yardıma tavassut edecek bir müessesenin lüzumuna kanaat getirmiş ve bu fikri hükümetimize bildirmiştir. Evvela bir 'holding company' şeklinde mütalaa edilen bu müessesenin bilahare bir sanayi kredi müessesesi olması daha uygun görülmüştür. Milletlerarası Banka Türk hususi sanayiine yardımın yalnız mali değil, aynı zamanda idari ve teknik sahalarda da olması kanaatini ileri sürmüştür.»

74

IFC böylece 1 milyon 730 bin dolar sermaye katılımı ile TSKB'nın % 15'ine sahip olmuştur. Yani TSKB, uluslararası tekeli sermaye (emperyalizm) ile yerli tekeli sermayenin bütünleşmesinin en somut örneğidir. TSKB klasik bir banka değildir, emperyalistlerin ve emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekeli burjuvazinin Türkiye'deki genel karargâhıdır. TSKB, emperyalistlerin verdikleri kredileri Türkiye'de uluslararası ve yerli tekeli sermayenin bütünleştiği şirketlere aktarmakta, bu şirketlere iştirakte bulunmaktadır.

Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'nda ise Osmanlı Bankası'nın iştiraki vardır. Banka 1963 yılında 40 milyon lira sermaye ile kurulmuştur. dağıttığı krediler emperyalist ülkelerden sağlanmıştır ve çoğunlukla AİD kaynaklıdır. Diğer sermayedarlar T. İş Bankası, Akbank, T. Vakıflar Bankası, T. Garanti Bankası ve T. Kredi Bankası'dır.

Türkiye'de bankacılık alanındaki uluslararası tekeli sermaye yatırımlarının amacı özel olarak bankacılık kârını azamileştirmek değil, genel olarak tekeli sermayenin kârını azamileştirmektir.

lerinin kurulması için yatırım yapar. (IFC, Third Annual Report, 1958-1959, s. 1)

TSKB ise IFC'nin yatırımını şu şekilde değerlendiriyor: «1963 yılında özel sektörün sanai sahada önemli yatırım faaliyetlerine giriştiği müşahade edilmektedir. Artan yatırım taleplerini karşılayabilmek için Bankamız kaynaklarını arttırmaya çalışmıştır.

«Bankamızın tarihinde mühim bir dönüm noktası olarak kaydedilebilecek olay 1963 senesi içinde tekemmül etmiştir. Yapılan müzakereler neticesinde Milletlerarası Finansman Kurumu sermayemize iştirake karar vermiştir.» (TSKB 1963 Yılı Faaliyet Raporu.)

76

Bankanın amaçları ise şunlardır:

«Türkiye'de yeni hususi sanayiye kurulmasına ve mevcut bulunan hususi sanayiye tevsiine ve modernleştirilmesine yardım etmek ve bunları hızlandırmak. Ecnebi ve yerli hususi sermayenin Türkiye'de kurulan sanayiye iştirakine yardım etmek ve bu hususları teşci ve teşvik etmek.» (TSKB Esas Mukavelesi, s. 6-7).

Böyle bir görevi üstlenenler kimlerdir? En tanınmışları şunlar:

T. İş Bankası
Yapı ve Kredi Bankası
Akbank
T. Ticaret Bankası
T. Garanti Bankası
Vehbi Koç

Yukarıda sözünü ettiğimiz ve sermayesinin tamamı yabancı olan 5 banka.

Dikkati çeken nokta, uluslararası tekeli sermayeye hizmet edecek bu kurumda, aralarında çelişkiler olan sermaye gruplarının biraraya gelmiş olmasıdır.

Kurumun tarihindeki en önemli olay 1963 yılında Uluslararası Finansman Kurumu'nun (IFC) TSKB'na ortak olmasıdır. Hatırlanacağı gibi, IFC bütün emperyalist ülkelerin ortaklaşa kurdukları bir örgüttür, uluslararası tekeli sermayenin az gelişmiş ülkelerde yerli tekeli sermaye ile bütünleşerek kurduğu çarpık sanayi yatırımlarına katılır (*)

(*) «IFC yalnız az gelişmiş bölgelerde -Afrika, Asya, Avustralya, Latin Amerika, Avrupa'nın bazı alanları- yatırım yapar. «IFC ağırlıkla sanai (imalat, madencilik) nitelik taşıyan kuruluşlara, ya mevcut kuruluşun genişletilmesi, ya da yeni-

75

1972 yılında Türkiye'de faaliyette bulunan toplam 38 sigorta şirketinin 17'si yabancı sermayelidir. Emperyalist tekellerin uzantısı bu şirketler 1965-1972 döneminde 117 milyon 100 bin lira tazminat ödemelerine karşılık 225 milyon 500 bin lira prim toplamışlardır. (Kaynak: DİE, 1973 İstatistik Yıllığı).

Bu şirketlerden, hakkında bilgi bulabildiğimiz iki tanesinde emperyalistlerle yerli tekeli burjuvazinin ortaklığını görebiliriz:

Tam Hayat A.Ş. 1966 yılında kurulmuştur. Sermayesinin % 10'u American International Underwriters şirketine, % 90'ı ise Akbank, Nejat Eczacıbaşı, Vehbi Koç, Osmanlı Bankası ve diğer ortaklara aittir.

1964 yılında kurulan Tam Sigorta'nın sermayesinin % 45'i American Home Assurance Company'ye aittir. Yerli ortaklar arasında Nejat Eczacıbaşı ve Koç Holding bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, sigorta alanındaki sömürde de yerli tekeli burjuvazi ile emperyalistler eleledir, bir çıkar birliği içindedir.

77

IV - Borç Verme Yoluyla Sömürü

Emperyalist sömürün bir bütünlük oluşurmasını en açık şekilde borç verme yoluyla uygulanan sömürde görebiliriz. 1946 yılında başlayan yoğun borçlanma dönemi aynı zamanda emperyalist sömürün yoğunlaşması dönemi olmuştur.

Az gelişmiş ülkelerin diğer gelişmiş ülkelere borç almaları iki temel nedene dayanır:

- 1) Finansman sorunu,
- 2) Uluslararası likidite sorunu.

Finansman sorunu ile kastedilen, belli yatırımların gerçekleştirilmesi için ülkede yeterli sermaye birikiminin olmaması nedeniyle yabancı ülkelere kaynak aktarımına gerek duyulmasıdır. Yeterli birikimin olmamasının önemli bir nedeni ise emperyalist sömürdür.

Uluslararası likidite sorunu ise çeşitli ülkelerin değişik para birimleri kullanmalarının bir sonucudur. Amerika Birleşik Devletleri'nde Türk Lirası değil, dolar geçerlidir. Bu nedenle bu ülkeden mal satın almak için dolar veya diğer güçlü emperyalist ülkelerin paraları gereklidir. Türkiye'nin ihracatının ithalatından az olduğu durumlarda, döviz gereksiniminin do-

ğurduğu borçlanma ortaya çıkmıştır. Borçlanma bir kez başladıktan sonra alınan borçların faiz ve anapara ödemeleri yeni borçların alınmasına yol açmıştır. Türkiye'nin son yıllarda aldığı dış borçların büyük bir bölümü bu tür ödemelere gitmektedir.

1968-1973 döneminde Türkiye genellikle her yıl dış borç olarak aldığı yarısından fazla bir döviz tutarını dışarıya ödemiştir. 1972 yılında ise aldığından da fazlasını dışarıya ödemek durumunda kalmıştır. Altı yıl süresince alınan 1 milyar 927 milyon dolarlık dış yardımın 1 milyar 203 milyon dolarlık bölümü faiz, ana para ve hizmet ödemeleri olarak tekrar dışarıya iade edilmiştir.

Alman dış borçların nerede kullanıldığı sorununa gelince, bunun tamamen borcu aldığı ülke ya da uluslararası mali kurumlarca belirlendiğini söylemek herhalde yanlış olmaz.

Bugün emperyalist ülkelerin ve onların denetimlerindeki uluslararası finans kuruluşlarının az gelişmiş ülkelere verdikleri kredileri iki grup altında incelemek gerekir: Proje kredileri ve program kredileri. Proje kredileri borç isteyen ülkedeki belli bir yatırımı karşılamak için verilmekte, ancak söz konusu kredi uygulamada, borcu verecek ülke ya da kurumun bu yatırım projesini bilfiil hazırlaması veya hazır projede kendi ölçü ve çıkarlarına uygun değişiklikler yapmasından sonra verilmektedir. Tabii buradaki ölçü emperyalist ülkelerin genel sömürü politikalarına uygunluk olmaktadır.

Program kredileri ise kullanılmalarında hiçbir kayıt bulunmayan ve uygulamada çok az bir yer kaplayan kredilere verilen addır.

Şimdi Türkiye'ye açılan kredilerin üçte ikisi proje kredisi şeklindedir.

Kredi uygulamasının diğer sömürü yöntemleriyle nasıl bir bütünlük içinde geliştirildiğini bir örnekle somutlaştırabiliriz:

«Van-Kotur demiryolunun finansmanı için A.B.D., Türkiye'ye 10 milyon dolarlık kredi açmıştır. Kredi çok düşük faizli ve uzun vadeli; yani son derece çekicidir. Ne var ki, bu, görünüştedir. Çünkü kredi malzeme kredisi olarak verilmektedir. Kredi ile, kalem kalem sayılmış 15 bin ton malzemenin Amerikan firmalarından, onlarca tesbit edilmiş yüksek fiyatlar üzerinde alınması gereklidir. A.B.D. fiyatları, genellikle serbest piyasa fiyatlarının % 20 ilâ 35 üstündedir. Üstelik, Türk uzmanların belirttiklerine göre, bu malzemenin % 90'ının Türkiye'de imali mümkündür. DDY, malzeme imale hazır olduğunu defalarca bildirmiş, fakat bu kabul edilmemiştir.» (Türkiye'nin Düzeni, s. 473).

Borç yoluyla sömürün bir yönü, diğer emperyalist sömürü yöntemlerinin daha etkin bir şekilde sürdürülmesidir. İkinci yönü ise faiz açığıyla aktarılan değerdir. 1963 ile 1973 yılları arasında ödenen faiz toplamı 4 milyar 746 milyon liradır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerin az gelişmiş ülkelere borç vermeleri rekabetçi kapitalizm döneminde de söz konusudur. 1854 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir borç yükü altında ezildiğini görürüz. Bu dönemde borç vermenin ana amacı borç karşılığı elde edilecek olan faizdi. Rekabetçi kapitalizm döneminde birbirinden bağımsız olarak gelişmiş olan banka, sanayi ve ticaret sermayelerinin henüz bütünlüşmemiş olduğunu ve herbirinin diğerini hesaba kat-

madan kendi kârını azamileştirmeye çalıştığını düşünürsek, borcu veren banka sermayesinin bundan azami faizi elde etmeye çalışmasını normal karşılamak gerekmektedir. Fakat emperyalizm, yani tekelsel sermaye döneminde durum farklıdır.

Tekelsel dönemde, sanayi ve banka sermayesi içiçe geçmiştir, bütünlüştür. Genel olarak emperyalist aşamada ve özel olarak da II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde borç vermenin ana amacı genel olarak tekelsel sermayenin kârını azamileştirmektir.

Bu durumu yansıtan bir gelişme, II. Dünya Savaşı'ndan sonra borçların ilk önce A.B.D., ancak 1960'lardan itibaren uluslararası kurumlar tarafından vermesidir. Emperyalist-kapitalist sistemde A.B.D. hegemonyasının sürdüğü dönemde AID «Uluslararası Kalkınma Teşkilatı» ve Export-Import Bank (İthalat İhracat Bankası) borçları önemliyken, A.B.D.'nin 1960'lar da gücünü görece olarak yitirmesine paralel olarak az gelişmiş ülkelere verilen borçlarda Dünya Bankası'nın (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası) ağırlığı artmıştır. Dünya Bankası tarafından verilen borçlar ile tüm ekonomi genel olarak uluslararası tekelsel sermayenin daha rahat sömürülebileceği bir yapıya sokuluyor, hükümetler Dünya Bankası'nın taleplerine karşı çok daha duyarlı oluyor.

DIŞ BORÇLAR

Türkiye'nin dış borçları ve alacaklılar şu şekildedir :

Yıllar	Dövizle ödenecek (Milyon dolar)	TL ile ödenecek (Milyon TL)
1967	1.344.1	3.293.8
1970	1.928.7	4.172.6
1971	2.209.7	3.845.9
1972	2.300.4	3.740.2
1973	2.654.2	3.637.8
1974 (VI. ay)	2.800.5	3.463.4

Kaynak : T.C. Merkez Bankası Aylık Bülteni

DÖVİZLE ÖDENECEK DIŞ BORÇLAR - ALACAKLILAR

(30.9.1973 durumu, milyon dolar)

a) Uluslararası Kurumlar	409.4
Dünya Bankası	108.0
Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)	108.3
Avrupa İskân Fonu (ERF)	5.8
Avrupa Yatırım Bankası (EIB)	173.9
Uluslararası Finansman Kurumu (IFC)	13.4
b) Yabancı Hükümetler Toplamı	2.062.0
A.B.D.	1.101.7
Almanya	483.9
İngiltere	113.8
Diğerleri	362.6
c) Diğerleri	105.2
TOPLAM	2.576.6

Kaynak : Maliye Bakanlığı Bütçe Gerekçesi, 1974.

82

Türkiye'de bugün 2 milyondan fazla işsiz vardır. Bütün emekçi sınıf ve tabakaların pahalılığın yanı sıra en önemli sorunu olan işsizliğin gerçek nedeni, halkımızın yarattığı değere el koyup bunu ülke dışına aktaran veya az gelişmiş ülkelerden daha fazla değere el koymada kullanan, böylece halkın yararına gerçek anlamda bir sanayileşmeyi engelleyen emperyalist - kapitalist sistemdir, bu sistemde hakim olan güç, uluslararası tekelci sermaye ve bütünleştiği yerli tekelci sermayedir. Bugün Türkiye'de görülen, tekelci sermayenin yararına çarpık bir sanayileşmedir, işsizlik sorununa değil, emperyalistlerin ve yerli tekelci burjuvazinin kâr sorununa geçici bir çözüm getirir. Pahalılığın yaratıcısı kâr peşinde koşan tekelci sermayedir. Pahalılık emperyalist-kapitalist sistemin bir parçasıdır, sömürüyü yoğunlaştırmak için kullanılan bir araçtır. Tekelci kapitalistin fabrikasında üretilen malların fiyatı arttığında tekelci kapitalistin (emperyalistin ve yerli tekelci kapitalistin) kasası, dolarken emekçi sınıf ve tabakaların cepleri boşalır.

Yukarıda şematize edilen emperyalist - kapitalist sömürü mekanizmasında emperyalistler ve emperyalistlerle bütünleşen ve işbirliğine giren bir avuç yerli sömürücü yararlanır. Emekçi sınıf ve tabakaların yaşam düzeyinin yükselmemesinin ve hattâ düşmesinin, milyonlarca emekçinin gelişen teknolojinin ürünlerinden yararlanamamasının tek ve tek nedeni bu emperyalist-kapitalist sistemdir.

İşçi sınıfının kapitalistlere karşı verdiği mücadele ile bütün emekçi sınıf ve tabakaların işsizlik ve pahalılığı yaratan ve yeni buluşların yaratabileceği refahın kitlelere ulaşmasını engelleyen emperyalistler, emper-

84

Sonuç

Bütün bu anlatılardan şöyle bir sonuç çıkmaktadır. Emperyalizm az gelişmiş ülkelerde yerli tekelci burjuvazi ile bütünleşmiş olarak ve tefeci-bezirgan ve toprak ağalarının en büyükleri ile işbirliği içine girecek bütün emekçi halkı sömürmektedir. Bu sömürü sonucu ülkede yaratılan değer halkın yararına olarak sanayileşmeye yöneltilmemekte, emperyalistlerin ve emperyalistlerle bütünleşmiş ve işbirliği içindeki küçük bir sömürücü azınlığın yararına olarak ülke dışına aktarılmakta veya ülke içinde sömürünün daha etkin bir şekilde sürdürülmesinde kullanılmaktadır.

Emperyalist-kapitalist sömürü, yukarıda şematize edilen sömürü yöntemleriyle bir bütündür. Herhangi bir sömürü şeklini diğerlerinden ayrı olarak ele alamayız. Emperyalist-kapitalist sömürü masallardaki kırk başlı ejderha gibidir. Ejderhayı öldürmek için kırk başı da birden kesmek gereklidir, yoksa kesilen başlar yeniden büyür. Az gelişmiş ülke halklarının kurtuluşu ilerici-demokrat yönetimlerin emperyalist sömürüyü «dizginlemeye» çalışan yönetimlerinde değildir.

Emperyalist-kapitalist sömürüye son vermenin tek yolu emperyalist-kapitalist sistemden kopmaktır, ejderhanın kırk başını da birden kesmektir.

83

yalistlerle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazi ve onlarla işbirliği halindeki büyük tefeci-bezirgan ve toprak ağalarına karşı verdiği mücadele ilk aşamada aynı hedefe yöneliktir ve nihai çözümleri aynıdır.

85

Emperyalizm ve Emekçi Sınıf ve Tabakalar

Emperyalizmle emekçi halkın çeşitli sınıf ve tabakaları arasındaki ekonomik ilişkileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. İşçi Sınıfı ile Çelişkiler:

a) Emperyalistlerin kendi başlarına veya yerli tekelleri burjuvazi ile ortak yatırımlarında işçi sınıfının yarattığı artı değer el konur.

b) Emperyalistlerin ve emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelleri sermayenin kâr hırsı nedeniyle hayat pahalılaşır, işçi sınıfının yaşam koşulları kötüleşir.

c) Emperyalizm ülke içindeki emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerini korur, artı-değer sömürü düzeninin sürdürülmesinde ülke burjuvazisine yardımcı olur.

d) Emperyalizmin çıkarları doğrultusunda yürütülen devlet harcamaları sistemi ve borçlar nedeniyle vergiler artar; bunun sonucu olarak hayat pahalılaşır.

e) Emperyalizmin geri-bıraktıracı etkisi nedeniyle işsizlik ve büyük işsizler ordusu ortaya çıkar.

86

2. Topraksız ve Az Topraklı Yoksul Köylüler ile Çelişkiler:

a) Emperyalizmin geri bıraktıracı etkisi nedeniyle geri üretici güçler düzeyinin sonucu olan düşük yaşam düzeyi (yoksulluk) ve işsizlik.

b) Emperyalizm ve emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelleri burjuvazinin denetimi altındaki malların fiyatlarının artırılması (pahallılık).

c) Devlet harcamalarının tekelleri sermayenin yararına olarak artırılması ve borç ödemeleri nedeniyle vergilerin artırılarak hayatın pahalılaşması.

3. Kırsal Alanlardaki Küçük Üreticiler ile Çelişkiler :

a) Tekelleri sermayenin ürettiği günlük tüketim mallarının tekel fiyatlarıyla (değerlerinin üstünde fiyatlarla) satılması sonucu pahallılık.

b) Tekelleri sermayenin ürettiği tarım giderlerinin (gübre, tarım araç ve gereçleri, tarım ilaçları) tekel fiyatlarıyla satılması (pahallılık).

c) Devlet harcamalarının tekelleri sermayenin yararına olarak artırılması ve borç ödemeleri nedeniyle vergilerin artırılarak hayatın pahalılaşması.

d) Kredilerin emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelleri sermaye ve emperyalizmle işbirliği halindeki büyük tefeci-bezirgân ve toprak ağalarına kanalizasyonu edilmesi nedeniyle ortaya çıkan kredi yetersizliği.

e) Emperyalizmin geri bıraktıracı etkisinin doğurduğu gizli işsizlik.

87

f) Ürünlerinin (özellikle ihrac edilen tütün, incir, üzüm, pamuk, fındık) değerlerinin altında fiyatlarla satın alınması.

4. Esnaf, Zanaatkar ve Memurlarla Olan Çelişkiler :

a) Tüketim malları fiyatlarının tekel kârı (emperyalist sömürü ve yerli tekelleri sermayenin sömürüsü) nedeniyle artması, hayat pahallılığı.

b) Devlet harcamalarının emperyalizmin ve bütünleştiği yerli tekelleri burjuvazinin yararına olarak artırılması ve dış borç ödemeleri nedeniyle vergilerin artırılarak hayatın pahalılaşması.

c) Esnaf ve zanaatkarlara yeterli kredinin verilmemesi (kredinin emperyalizmin ortağı sömürücü azınlığa verilmesi nedeniyle).

d) Emperyalizmin geri bıraktıracı etkisinin ortaya çıkardığı işsizlik.

e) Emperyalist-kapitalist üretim ve dağıtım (pazarlama) ilişkilerinin gelişmesi sonucu esnaf ve zanaatkarların bir süreç içinde tasfiye olması.

Yukardaki çözümlerlerden de görüldüğü gibi, emperyalizm sömürüsünü yalnız başına yürütmektedir. Ülkede emperyalist-kapitalist üretim ilişkileri geliştirilmekte, çarpık bir «sanayileşme» gerçekleştirilmektedir. Bu işler artık yerli tekelleri burjuvazi niteliğini alan işbirlikçi burjuvazi (teski komprador burjuvazi) ile bütünleşme ve kapitalizm öncesi kalıntıların (tefeci-bezirgân ve toprak ağalarının) en büyükleri ile işbirliği temelinde dayanmaktadır. Bu sömürücü azınlık ise, tüm emekçi halkın ortak sorunları olan

88

işsizlik ve pahallılığı yaratmakta, bir taraftan artık değere el koyarak işçi sınıfını, diğer taraftan yukarıda açıklanan yöntemlerle tüm emekçi halkı sömürmektedir.

Emperyalist sömürü mekanizmasının birçok yönünü aşağıdaki TİB yayınlarından daha ayrıntılı olarak incelenebilir :

- ORTAK PAZAR BOYUNDURUĞU
- KAPİTALİST PARA SİSTEMİNİN ÇÖKÜŞÜ
- EMPERYALİZM VE MADENCİLİK ALANINDA YABANCI SERMAYE
- EMPERYALİZMİN PETROL POLİTİKASI VE TÜRKİYE
- İŞÇİ ÜCRETLERİ VE ENFLASYON
- ÇOKULUSLU TEKELLER VE ULUSARARASI YABANCI SERMAYE
- ÇOKULUSLU TEKELLER VE İLAÇ SÖMÜRÜSÜ
- TEKELCI SERMAYE İLE İÇİÇE
- KAPİTALİZMDE KÂRIN KAYNAĞI ÜZERİNE (artı-değer ve tekel kârı sömürüsü)
- İLAÇ DOSYASI
- YURTDIŞINDAKİ İŞÇİLER VE SORUNLARI
- TÜRKİYE'DE KADININ SOSYO-EKONOMİK DURUMU
- SINIFLI TOPLUM, DEVLET VE VERGİLER

89

Türkiye'de Uluslararası Tekelci Sermaye ve Onunla Bütünleşmiş Yerli Sermayenin Ortak Yatırımları

Uluslararası tekelci sermaye (emperyalizm) ile yerli tekelci sermaye ortak yatırım, patent, lisans, know-how, vb. gibi yollarla bütünleşmişlerdir. Genellikle II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan bu durum, ülkemize de özellikle 1960'larda yansımıştır. Aşağıda verdiğimiz tabloda uluslararası tekelci sermaye ve onunla bütünleşmiş yerli tekelci sermayenin ortak yatırımlarının olduğu şirketler verilmiştir. Bu tablonun kapsamı, araştırmalarımız derinleştikçe genişlemektedir.

90

ŞİRKETİN İSMİ	YABANCI ORTAKLAR (hisse)	YERLİ ORTAKLAR (hisse)
Abbott Laboratories Company Anonim Şirketi (A.B.D.)	100	
AEG-ETİ Elektrik End. A.Ş. (1966)	AEG (% 67) (B. Almanya)	
Aerosol Valf San. (1972)	Aygaz (% 12.5) (*)	ECA Pres Döküm Koç Holding (% 10)
Aga Turf Kom. Ş. (1951)	Aga Svenska A.B. Gassacorum-lator (İsveç) (% 66)	(% 44)
Agro Merck Zıral Mücadele İlaç, Fab.E. Merck A.G. (1954)	(Alm.) (% 50)	Yapı ve Kredi Bank. (% 50)
Ağa Endüstri Mamulleri		
Akdeniz Gıbre San. (1987)	Petrochemical Industr. Ltd. (% 40) (Kuveyt)	Azot San. T.A.O. T. İş Bankası (% 10)

91

Akdeniz Turistik Tes. (1967)	Le Clup Méditerranée S.A. (% 75) (Fransa)	Yapı ve Kredi Bank. (% 15) Transtürk Holding (% 10)
Aktrans Nakliyat Ltd. Ş.		
Alkim Alkali Kimya A.Ş. (1963)	Essex Interore Inc. (% 70) (A.B.D.)	Kora Ailesi (% 30)
Altinyunus Çeşme Turistik Tesisleri (1972)	Turkish-Danish Inves Co. (% 25) (Danimarka)	Yaşar Holding T. İş Bankası (% 10)
Amerikan Büro of Shipping İstanbul (% 100) Şubesi, Merkezi New York		
Anadolu Cam San.	Glaverbel S.A. (% 20) (Belçika) IFC (Uluslararası)	Yapı ve Kredi Bank. (% 10) Koç Holding
Anadolu Çimentoları T.A.Ş.	Compagnie d'Anvers S.A. (Belçika) F.L. Smidth et Co. A.E. (Danimarka) (toplam % 75.39)	T.S.K.B. (% 24.53)

Anadolu Tasfiyehanesi A.Ş. ATAS (1962)	Mobil Oil (% 56) (A.B.D.), Shell (% 27) (İng.-Hol.), B.P. (% 17) (İng.)	
Ankara Gaz Satış A.Ş. (1963)	Mobil Oil T.A.Ş. (% 56) (A.B.D.)	Koç Holding (% 44)
Apex Kimyevi Maddeler İmalatı A.Ş.	(% 36.50)	(% 63.50)
Assi Curozionu Generali Atlantik Sigorta A.Ş.	(% 100)	
At-Arslan Türk Boya Kimya	(% 49.7)	
Atlas Copco A.Ş.	Atlas Copco Airpower N.V. (% 67) (Belçika)	
Auer İmalat A.Ş.	(% 50)	(% 50)
Austro-Türk Tütün		
Aygaz A.Ş. (1961)	Liquid Petr. Gas Dev. Com. (% 35) (A.B.D.), Mobil Oil T.A.Ş. (% 10) (A.B.D.)	Koç Holding (% 31.25) Koç Ailesi (% 6.25)

Banka Komerçiyale İtalyana (1919)	Banka Komerçiyale İtalyana (% 100) (İtalyan)	
Banko di Roma (1911)	Banko di Roma (% 100) (İtalyan)	
Bayer Türk Kimya San. Ltd. Şti.	(% 100)	
Bayer Tarım İlaçları San. Ltd. Şti.	(% 100)	
Bastaş Birleşik Aydın San. ve Tic. A.Ş.	(% 49)	(% 51)
Basf - Sümerbank Türk Kimya San. A.Ş.	(% 60)	(% 40)
Bayer Tarım İlaçları San. A.Ş. (1961)	Farbenfabriken Bayer AG (Al- manya)	
Bayraklı Boya ve Vernik San. A.Ş. (1956)	Vernis Claessesens S.A. (Belçika)	T.S.K.B. (% 16.67)
Beynelmül Otelcilik ve Turizm A.Ş. Com. Inter de Wagone-Lits et du (1969)	Turisme S.A. (% 98.57) (Belçika)	Fikret Evliyagil (% 21) Bülent Soykok (% 21)
BİMAŞ Birleşik İnşaat ve Mühen. A.Ş. (1973)	Foster Wheeler Intern. Corp. (% 40) (A.B.D.)	Sungurlar Isı San. (% 40)

Binbir oto parça A.Ş. (1954)	Egon Wildschek Co. (% 30) (Avusturya)	
Birleşik Alman İlaç Fab. T. Ltd. Ş. (1954)	S.Schering A.G., Knol A.G., Bayer A.G., Merck A.G. (toplam % 77.5) (Almanya)	Rıza Derviş Feridun Frik Alfred Paluk (toplam % 22.5)
B.M.C. San. ve Tic. A.Ş. (1963)	British Leyland Motors (% 26) (İngiltere)	Otomobilcilik A.Ş. F. Özkal Çukurova T.A.Ş. Anadolu Mak. A.Ş. Sitki Koçman
Borusan Gemlik Boru Tes. A.Ş. (1974)	I.F.C. (% 38) (Uluslararası)	
Bosstay Tarımsal Ürünleri Dirme Ltd. Ş. (1962)	Değerlen-Berthold Van Bohlen und Halbach Edith C.V. Bohlen Willi Simon (toplam % 45) (Almanya)	Suha Fazlı Taylan
Böhler Sert Maden ve Takım San. ve Tic. A.Ş. (1967)	Gebr. Böhler und Com. A.G. (% 34) (Avusturya)	

B.P. Petrolleri A.Ş. (1928)	British Petroleum (% 100) (İngiliz)	
The British Flein Nakliyat Sigorta Kumpanyası Türkiye Mümessilliği	(% 100)	
Bursagaz Tic. A.Ş. (1965)	Aygaz A.Ş. (*) (% 41)	Koç Holding (49.8) Koç Ailesi (% 1.5)
Bursa Toros Kromları A.Ş. (1962)	Philipp Brothers A.G. (% 35) (İsviçre), Maden Export Ltd. (% 15),	Satki Koçman (% 23), Selahattin Göktuğ (% 23) İhsan Soyak (% 4)
Carlo Erba Türk Ltd, Ş. (1954)	Carlo Erba Sp. A. (% 100) (İtalyan)	
Cecat Perlit Maden ve San. A.O. (1962)	CECA (% 21.5) (Fransa)	Eris Keseroğlu Yücel Tanan
CEDKO San. ve Tic. A.Ş. (1966)	Salva S.A. (% 51) (İsviçre)	Koç Holding (% 47.67) Koç Ailesi (% 1.16)

Charles Gehbret et cie Boyandaire de Ceneve

Chrysler San. A.Ş. (1962)	Chrysler International S.A. (% 60) (İsviçre)	
Ciba-Geigy İlaç San. A.Ş.	(% 75)	(% 25)
Coca Cola Export İst. Şb.	(% 100)	
The Coca Cola Export cor. Türk. Şubesi (1965)	The Coca Cola Export Corp. (% 100) (A.B.D.)	
Continental Export T.A.Ş. (1969)	IDASCO S.A. (% 50) (İsviçre)	
Cuotab S.A. Compagnie par le Commerce Int. Türkiye Şb.		
Çiçek Nebati Esansları A.Ş. (1964)	V. Mane Fils S.A. (% 75) (Fransa)	
Çukurova Ziraat ve End. Ltd. Ş. (1968)	Deere and Company (A.B.D.)	
Çukurova Makina İmalât A.Ş.	(% 10.62)	(% 89.38)
Derby Plastik Fab. A.Ş.	(% 38.93)	(% 61.07)

Derby Plastik Fab. Kol. Ş. (1955)	Carl Freudentberg (Almanya)	
Dewilux Komandit Şti.	(% 33.35)	(% 66.65)
Dosan K conserve San. ve Tic. A.Ş.	Unilever N.V. (% 20) (Hollanda)	Unilever-İş Tic. Tam Sigorta Özdemir Antimuan Madencilik Şeker Fabrikaları Eczacıbaşı İlaç San.
Dr. A. Wander Ciba Tıbbi Müstahzarat Fab. A.Ş. (1955)	Dr. A. Wander S.A. (% 46), Glaro S.A. (% 5), Levantx S.A. (% 4), Yılbak Tic. A.O. (*) Ciba S.A. (% 20) (İsviçre)	Yılbak Tic. A.O. (*) (% 25)
DYO ve Sadolin Boya A.Ş.	Sentetik ve Selüloz (% 40)	(% 60)
Eaton Yale and Towne Otomotiv San. (1969)	Eaton Yale and Towne Ltd. (% 35) (A.B.D.)	TOE T.S.K.B. (% 14.8)
Elektrik Kömürleri Ltd. Ş. (1954)	Société de Carbone Lorraine (% 33) (A.B.D.)	Leon Faraci D.K. Yovanıdı
Elektronik Endüstri T.A.Ş. (1955)	AGA Swenska A.B. (% 50) (İsviç)	Buriz Biraderler Jak Grünberg Leon Grünberg
Elmak Franz Womaczka ve Ort. Kol. Ş.		
Emayetaş Madeni Eşya, Saç ve Emaye Fab. T.A.Ş.	EmayeGo International Inc. (A.B.D.)	
Ereğli Demir ve Çelik Fab. T.A.Ş. (1960)	Koppers Ass. S.A. (% 33.3) (ABD)	T. Demir ve Çelik İşl. Akbank (% 0.28) T. İş Bank. (% 0.88) Endüstri Hold. (% 0.97) Garanti Bankası
E.R. Squibb Sons İlaçları A.O. (1954)	Olin Mathieson Chemicals Corp. (% 71) (A.B.D.)	
Etablissement Lœsuisse		

Etablissement Neon Saadi (1953)	Etablissement Neon Saadi (% 100) (Lübnan)	
Etiş Elektrik Teçhizatı İmalatı Tic. A.Ş.	(% 25)	(% 75)
ETİTAŞ Elektrik Teçhizatı İmalatı Tesi. Le Matériel Eléctrique S.W. A.Ş. (1956)	(Fransa)	Etlbank Sınai Tatbikat T.A.Ş.
Eternit San. A.Ş.	(% 48)	(% 52)
Etrusca Travel Service S.R.L. (1965)	Etrusca Travel Service S.R.L. (% 67.78) (İtalya)	
Farmitalia San. ve Tic. A.Ş. (1959)	Farmitalia (İtalya)	
Felement-Türk Tütün A.Ş.		
Fil Batarya San. T.A.Ş.	(% 1)	(% 99)
Ford Motor	(% 31.67)	(% 68.33)
Garp-Şark Makina İthalat Şirketi İst.	(% 12.25)	(% 87.75)

Gaz Aletleri A.Ş.	Mobil Oil T.A.Ş. (% 30) (ABD)	Koç Holding (% 12.4) Koç Ailesi (% 21.5) Koç Tic. ve Yat. (% 35)
Gazsan Likid Gaz San. T.A.Ş. (1962)	Kosangaz (Danimarka), Antargaz (İsviçre), Liquid Petroleum Gas (Lübnan), Com. Industrielle de Gaz (Fransa)	Vehbi Koç ve Şirketleri
General Elektrik T.A.Ş. (1952)	Inter. General Electric Co. Inc. (% 64.5) (A.B.D.)	T. İş Bankası (% 26.5) Vehbi Koç (% 9)
Goodyear Lastikleri T.A.Ş. (1961)	The Goodyear Tire and Rubber Co. (A.B.D.)	OYAK TATKO Garanti Bankası Rifat Yalman Tayyar Çullu
Gramafon Ltd. Ş. İstanbul	(% 99.2)	(% 0.8)
Grasso Soğuk Hava Tesisleri Ltd. Ş. (1960)	Koninklijke Machine Fabriken N.V. (% 100) (Hollanda)	

Gülyağı ve İtiryat San. Ltd. Ş. (1953)	Wilson and Mansfield Ltd. (% 50) (Fransa)	
Güneş Madencilik Ltd. Ş. (1962)	Asiatic Mining Corp. (% 95) (A.B.D.)	Ziya Kirman (% 5)
Helios Elektrik ve Makina T.A.O. (1956)	European Holding Co. Intecito Ltd. (% 11.1) (İsviçre)	
Helmut Geerds Kons. A.Ş.	Helmut Geerds (% 100) (Alman- ya)	
Hickson's Emprenye Mad. Endüst. Ltd. (1964)	Hickson's Timber Impregation Co. Ltd. (% 70) (İngiltere)	Muzaffer Gürsel (% 30)
HİMTAŞ Hidrolik İşler Müh. İnş. ve Tic. A.Ş. (1955)	Koninklijke Nederlansche Maat. Voor Haven Werken (% 100) (Hol- landa)	
Holantse Bank-Ünl. N.V. (1921)	Holantse Bank-Ünl. N.V. (% 100) (Hollanda)	

Holfin Finansman ve Tic. Ltd. Ş.		
Imperial Kemikal Industries Turkey Merkezi Londra	Turkey (% 100)	
İstanbul. Beyoğlu ve Yeniköy Daireleri T.A. Gaz Şirketi	(% 100)	
İstanbul Genel Dokumacılık T. A. Ş. (1952)	J. and P. Coats Ltd. (% 75) (İn- giltere)	
İstanbul Porselen San. A.Ş. (1958)	Gebrüder Netzsch Maschinen Fab- rik (% 14) (Almanya)	Endüstri Hold. (% 17)
İstanbul Talih Oyunları Ltd. Ş. (1969)	Investment Opportunities Inc. (% 95) (A.B.D.)	Turizm Bankası A.Ş.
İstanbul Turizm ve Otelcilik A.Ş. (1966)	Osmanlı Bankası (% 45.5) (Fran- sa)	Akbank (% 2.57)
İstanbul Umum Sigorta	(% 64)	(% 36)

İşletme Etüd Organizasyon Ltd. Ş. (1963)	Eternite Suisse (% 48) (İsviçre)	Celbil Umur Haluk Faralyalı Mustafa Dinçer
İzocam Tic. ve San. A.Ş. (1965)	Linger Glasspinnerei AG (% 15) (Avusturya)	Koç Holding (% 67) TSKB (% 10) T. Şişe ve Cam San. (% 10)
J.V. Vittol Co. Ltd. İstanbul	(% 51)	(% 49)
Karbonat Maden Ltd. Ş. (1966)	S.A. Importation des Mineralis (% 50) (Belçika), Dr. Rudolf Gottharolt (% 25) (Almanya), Dr. Hermann Wirth (% 24) (Al- manya)	Şerafettin Şereflî (% 1)
Kartal Çimento Fab. T.A.O. (1956)	Cimfina Société Financière des S.A. (Belçika)	

Kemad Kimya ve Endüstri Maddeleri Ltd. Ş. (1962)	Soc. D'Electro-Chimie (% 49.5) (Fransa), Amer. Potash and Che- mical Corp. (% 49) (A.B.D.), So- ciete Europeen Du Bore (% 1.5)	
Kervansaray A.Ş.	B.P., B.P. Trading Ltd., Kenilworth Oil Com. Ltd. (İngiltere) (% 100)	
Kofisa Trading Com.	Inconfim (% 50) (İsviçre)	Koç Holding (% 50)
La Konkord Sigorta Kumpanyası	(% 100)	
Kortenbach İstanbul Şemsiye San. A.Ş. (1969)	Kortenbach und Solingen Werke (% 50) (Almanya)	
Koton Kol. Ş.		
Lever Brothers (Türkiye) San. ve Tic.	Levêr Brothers	T. İş Bankası (% 20)
Likidgaz Dağıtım ve End. A.O. (1955)	Proditti Petroliferi E. Chimici (İtalya)	Murat Özgüvener

Luxor Lamba Fıtlı İmalât Ltd. Ş. (1954)	Luxor Gasmantles Ltd. (Avusturya)	Teodor Kasap
Maden Export A, Ltd. Ş.		
Makina Takım Endüstrisi A.Ş. (1965)	Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası, Stahlunion Export G.M. b.H (% 26.32) (Almanya)	T.S.K.B. (8-1) Transtürk Holding (% 42.95)
Mako Elektrik San. ve Tic. A.Ş. (1969)	Magneti Morelli (% 58) (İtalya), Aygaz (*)	Aygaz (*) (% 15) Koç Holding (% 25)
MAN Kamyon ve Otobüsleri A.Ş. (1964)	Maschinen Fabrik Augsburg (% 33.3) (Almanya)	Ercanlar Ltd. Ş.
Mannesmann-Sümerbank Boru Endüstrisi T.A.Ş. (1955)	Mannesmann A.G. Mannesmann Export Mannesmann Röhren Werke A.G. Maschinen Fabrik Meer A. G. (% 57.14) (Almanya)	Sümerbank SEKA Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri (toplam % 42.86)

Manyezit A.Ş.	Voltseher Magnezit Werke (% 100) (Avusturya)	
Marmara Deniz Nakliyat Acentası Ltd Ş. İstanbul	(% 100)	
Marmara Petrol ve Rafineri İşleri A.Ş. (1963)	Etablissement Developpement Touristique (İsviçre)	
Marshall Boya ve Vernik San. A.Ş. (1955)	Marshall Oil and Chemicals Com. (% 40) (A.B.D.)	
Metalock San. ve Tic.	Metalock Engineering Enterprise Trust (% 100) (İsviçre)	
Metallum San. Ltd, Ş. (1956)	Feldstein (İsviçre)	Cernat Reşit Eyyüboğlu
Miba-İstanbul Sinter San. A.Ş. (1973)	Miba Sintermetall AG (% 46) (Avusturya)	
Michelin Ş.		

Migros Türk A.Ş.	Hochstrasser (% 10) (İsviçre)	
Milangaz Tic. ve San. A.Ş.		
Milli Reasürans T.A.Ş.	(% 10)	T. İş Bankası (%65.23)
Mirel Ltd. Ş. (1956)	Sandoz S.A. (% 12.8) (İsviçre)	Fuat Mehmet Mirel (% 87.2)
MİTAŞ Maden İnşaat T.A.Ş. (1956)	Comettürk (29.4) (Fransız)	MKE Sümerbank Etibank
Mobilgaz Mobil Petrol Gazları A.Ş. Mobil Oil T.A.Ş. (1963)	(% 56) (A.B.D.) Aygaz (*)	Aygaz (*) (% 44)
Mototrak (Agraria - Werke)	(% 50)	(% 50)
Mobil Oil T.A.Ş.	Mobil Oil (% 100) (ABD)	

Naef' Adi Kom. Ş.		
Nasaş Alüminyum San. ve Tic. A.Ş. (1970)	Amax Alüminyum Com. (% 15.1) (A.B.D.), I.F.C. (uluslararası)	T.S.K.B. (% 10) Türk Ticaret Bankası (Akbank % 10)
Naylonteks Tic. ve San. A.Ş. (1963)	Billion Cie (% 6.67) (Fransa)	
NCR National Mukayyit Kasa A.Ş.		T. İş Bankası (% 29)
Nestlé Mamulâtı İstanbul	Nestlé (% 100)	
Niğde Meyva Suyu A.Ş. (1970)	Arn Jung Lokomotif Fabrik GmbH (% 25) (Almanya)	
Nissan Motor Co	(% 40)	(% 60)
Northern Elektrik A.Ş. (1967)	Telekomünikasyon Northern Electric Co. Ltd. (% 51) (Kanada)	PTT İşletmeleri Gn. Md. (% 49)

II

N.V. Metaaldrampampen Fabriek A.Ş. (% 100) İst. Şb, Mrk, Hollanda		
Organon İlaç A.Ş.		
Orman San. ve Tic. A.Ş.		
Osmanlı Bankası A.Ş. (1863)	Osmanlı Bankası (% 100) (Fransız, İngiliz)	T. İş Bankası (%0.84)
Otomarsan (1966)	Daimler-Benz A.G. (% 36) (Al- manya)	Mengerler Tic. T.A.Ş (% 32) Kadir Haseoğlu ve Ort. (% 32)
Oyak—Renault	Regie Nationale des undesises Re- nault Sociéte Général (% 44) (Fransa)	OYAK (% 42) Yapı ve Kredi Bankası (% 13)
Pepsi-Cola Company Şubesi (1964)	Pepsi Co. (% 100) (A.B.D.)	

Perkins Dize! Motorları A.Ş. (1968)	Massey-Ferguson Ltd. (% 51) (Kanada)	
Perma Sharp Çelik San. A.Ş. (1966)	Perma Sharp Ltd. (% 50) (A.B.D.)	Kartal Çelik Eşya Ltd. Ş. (% 50)
Pfizer İlaçları A.Ş. (1955)	Pfizer Corp. (% 13) (A.B.D.)	Orta Şark Tic. T.A.Ş. (% 87)
Philips Holfmann A.G.		
P. Robertat ve S. Konur Gülyığı ve İtriyat San.	(% 50)	(% 50)
Reynolds Constrüksiyon Com. İstan- bul Şubesi		
Robert Bosch Türk Motorlu Yarı San. A.Ş. (1970)	AraçlarRobert Bosch GmbH (% 60) (Almanya)	Mengerler Yatırım Holding Yapı ve Kredi Ban- kası (% 24.99)

III

Roche Müstahzarları San. A.Ş. (1957)	F. Hoffmann-La Roche Co. (% 100) (İsviçre)	
SACE Elektrik A.Ş. (1963)	SACE Bergamo (İtalya)	Muzaffer Uysal
Samo Matbaa Mürekkebi Vernik ve Kimyevi Mad. San. A.Ş.		
Santral Dikiş San. T.A.Ş. (1955)	J. and P. Coats Ltd. (% 67.9) (İngiltere)	T.S.K.B. (% 4.11)
Sandoz Kimya San. Ltd. Ş. (1964)	Sandoz S.A. (% 80) (İsviçre)	Alber N. Arditi
SET Standart Elektrik Telekomünikasyon Ş.		
The Shell Company of Turkey Ltd. (1934)	The Shell Petroleum Com. Ltd. (% 100) (İngiliz-Hollanda)	
Sinai Tatbikat T.A.Ş. (1955)	Auer (% 45.3) (Fransa)	

Sinai Yatırım ve Kredi Bankası (1963)	Osmanlı Bankası	T. İş Bankası (% 64.2)
SİFAŞ Sentetik İplik Fabr. A.Ş. (1962)	Hans J. Zimmer A.G. (% 4.8) (Almanya), BASF (% 4.8) (Almanya) I.F.C. (% 40.9) (uluslararası)	T. Sinai Kalkınma B. Mümtaz F. Taylan Bülent Demiren
SİM Sanayi İnşaat Müh. A.Ş.	(% 40)	(% 60)
SİMKO Tic. ve San. A.Ş. (1959).	Siemens Beteiligung A.G. (% 51) (Almanya)	Koç Holding (% 33.32) Koç Allesi (% 6.5)
SKF Bilyeli Rulmanlar Ltd. Ş.		
Solel Boneh Ltd. Merkez Hayfa		
Singer Dikiş Makinesi Kumpanyası Türkiye İstanbul Şubesi	(% 100)	
Société Anonyme Ind. de Telegraphie Sans Fil Türkiye Şb.		

Société d'Exportation Ferrand Ltd. İstanbul Şb.	France	(% 100)	
Sterling Products Int. Inc. Şubesi	Türkiye		
La Suisse Sigorta		(% 100)	
Sulzer Brothers Ltd. Ş. (1970)	Sulzer Brethers Ltd. (% 25) (İsviçre) I.F.C. (% 20) (uluslararası)		
Sümerbank—BASF (1968)	BASF-Chemiwerke A.G. (% 60) (Almanya)	Sümerbank (% 40)	
Şark Sigorta A.Ş. (1923)	Rinunione Adriatice di Sigorta (% 49)	Koç Holding (% 45)	
Tam Hayat A.Ş. (1966)	American International Underwriters (% 10) (A.B.D.) Osmanlı Bankası	Akbank (% 10) Ahmet Dallı Nejat Eczacıbaşı Vehbi Koç Semih Tuğlu Bülent Yazıcı	

Tam sigorta	American Home Assurance Company (% 45) (A.B.D.)	Koç Holding Nejat Eczacıbaşı Bülent Yazıcı
Tamsan Tomruk ve Ağaç Mam. A.Ş.	San. Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası A.Ş.	Transtürk Holding (% 47.14) T.S.K.B. (% 21.43)
TAT Konserve San. ve A.Ş.	Federation of Migros Cooperatives (% 5) (İsviçre)	Koç Holding (% 39.8) Koç Yat. ve Paz. (% 7.36) Koç Ailesi (% 5.5) T. Şeker Fabr. (% 22.5) Şeker Sigorta (% 2.5)
Tekfen Endüstri ve Tic. A.Ş.	N.V. Philips Gloeilampenfabrieken (% 49) (Hollanda)	
Tekirova Enternasyonal Turizm (1968)	A.Ş. Near East Development Co. (% 60) (İngiltere)	

Tezsan Takım Tezgâhları San. ve Tic. A.Ş.	Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası (*)	Transtürk Holding (% 41.5) T. Ticaret Bankası T. İş Bank. (% 41.5)
Tohum İslah Üretme A.Ş.	(% 51)	(% 49)
TOFAŞ Türk Otomobil Fab. A.Ş. (1968)	International Holding Fiat S.p.A. (% 41.5) (İtalya)	Koç Holding (%22.5) M.K.E. % 25 T. İş Bankası (% 10.5)
Turkhansa Müessesesi Elektrod Fab. (1962)	Edelstohwerke Gebrüder Böhler W.C.A.G. (Avusturya)	Cevdet Aroymak
Turtel Turistik Tesisler Ltd. Şti.	(% 75)	(% 25.)
Turyağ, Türkiye Yağ ve Mamulleri A.Ş. (1953)	Persil Gesellschaft mbH. (% 58.1) (Almanya)	Yapı ve Kredi Bankası (% 41.9)
Türk-Alman Turizm A.Ş. (1969)	Deutsche Ge. for Wirth. Zusammenarbeit Deut. Hotelges. für Entwicklungslander (Almanya) (% 51)	T. İş. Bank (% 28.8) Vehbi Koç (% 4.7) Koç Holding (% 15.6)
Tümaş Türk Müh. Müt. - Müş. A.Ş.	(% 40)	(% 60)
Türk Bayer Kimya San. Ltd. Ş.	Fabrenfabriken Bayer A.G. Drogofa G.m.b.H. (% 100) (Almanya)	
Türk Boraks Madencilik A.Ş. (1955)	Boraks Consolidated Ltd. (% 94) (İngiltere) 4 İngiliz (% 4)	Cabir Selek % 1) Ferzan Aras (% 1)
Türk Dış Ticaret Bankası (1963)	Bank of America, Banca d'America e d'Italia (% 32.73)	T. İş Bank. (% 67.27)
Türk General Elektrik End. A.Ş. (1965)	General Electric (% 51) (A.B.D.)	Arçelik (% 37) T. İş Bank. (% 12)
Türk Henkel Kimyevi Maddeler San. ve Tic. A.Ş. (1962)	Persil Gesellschaft G. b. m.H. (% 11.1) (Almanya), Henkel und Cie G.m.b.h. Hb. (% 22.2) Deutsche Entwicklung Ges. (33.3)	Sami Saltı Alber Bilen Lui Psalti Salamon Ovadya
Türk Hoechst San. ve Tic. A.Ş. (1955)	Farbwerke Hoechst A.G. (Alman.)	

Türk Kablo A.O. (1963)	Oy Nokia Ab (Finlandiya) Sukhold S.A. (İsviçre), Kaiser Alum. and Chem. Corp. (A.B.D.) Ramid Pöytiniemi (Finlan.) (top- lam % 62)	Etibank
Türk Müh. Müş. ve Müt. A.Ş. (1968)	Haldor Tops and Chemical En- gineering (% 40) (Danimarka)	T.P.A.O. Azot Sanayi T. Şeker Fab. Şeker Sigorta
Türk Otomotiv Endüstrileri A.Ş. (1964)	İnternatıonal Harvester com. (% 10) (A.B.D.)	OYAK (% 90)
Türk Philips Tic. A.Ş. (1954)	N.V. Philips (% 99.6) (Hollanda)	
Türk Pirelli Lastikleri A.Ş. (1959)	Societé İnternational Pirelli (% 61) (İtalyan)	Vehbi Koç T. İş Bank. (% 25.75) Eli Burla Tegenso Tic. Ltd. Ş. Eczacıbaşı Hold.

Türk Robert Bosch	(% 60)	(% 40)
Türk Siemens Kablo ve Elektrik San. A.O. (1963)	Siemens und Halske A.G. (% 51) (Almanya) Oynokia (% 10.4) (Finland.)	Koç Holding (% 12.0) Koç Ailesi (% 2.45) Simko A.Ş. (% 1.19)
Türk Traktör ve Ziraat Makinaları A.Ş. (1954)	Fiat Holding (% 25) (İtalyan)	Zirai Donatım K. (% 10) MKE Kurumu (% 30) Egemak (% 30) T.C. Ziraat B. (% 5)
Türk Tuborg Bira ve Malt. San. (1967)	A.Ş. A/S Tuborgs Bryggerier (% 60) (Danimarka)	Yaşar Holding (% 25) T. İş Bank. (% 10)
Türk Ytong San. A.Ş.	Ytong Intern. Aktiebolag (İsveç)	Bezmenler Fazlı Taylan TSKB (% 25)
Türkiye Çimento San. T.A.Ş. (1954)	Klöckner Humboldt-Deutz A.G. (Alman) Compagnie de Fives-Lille (Fran- sız) (toplam % 10)	T. İş Bank. (% 1.33)

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) İ.F.C. (% 15) (uluslararası)	(Akbank) (% 1.6) T. İş Bank. (% 20.8) Yapı ve Kredi B. (% 2.01)
Türmasan Türk Maden San. A.Ş.	(% 43.66) (% 55.44)
Tüstaş Sınai Tesisler A.Ş. (1970)	Deutsche Industrieranlagen G.m.b.H. Friedrich Uhde G.m.b.H. (toplam % 35) (Almanya)
Tütünteks Tic. A.O. (1964)	Gebrüder Kulenkampff (% 45)
Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası (eski Selanik Bankası) (1888)	(% 65.39) Yapı ve Kredi Bank. (% 34.61)
Uniroyal Endüstri T.A.Ş. (1961)	United States Rubber Com. (ABD) TSKB Yapı ve Kredi Ban. (% 10.03) Vehbi Koç Etiker Taylan Hazım Kuyucak Cihat İren

Unitherm Universal Isı Tekniği Ş. (1962)	Ltd. Unitherm Gesellschaft für Universelle Wärmetechnik (Avusturya) (% 35.64)
Unilever-İş Türk Ltd. Ş. (1952)	Lever Brothers and Unilever (% 80) (Hollanda) T. İş Bank. (% 20)
Unilever N.V. (1966)	Unilever N.V. (% 80) (Hollanda)
Ünyon Hayat Şigorta Kumpanyası (% 100) Türkiye Şb.	
Ünyon Yangın Kaza M.M.K. Şigorta Kumpanyası	
Uzel Tic. ve San. Ltd. Ş. (1963)	Massey Ferguson Ltd. (% 51) (Kanada) British Overseas Eng. and Credit Com. (% 1) (İngiltere) Pancar Ekicileri Birl.
Van Lack Ltd. Ş. (1972)	Hoffman Ailesi (% 68) (Alman) Hamit Tatari Macit Tatari

Verdi Ltd. Ort. (1955)	Willy Motors Inc. (A.B.D.)	
Viking Kâğıt ve Selüloz A.Ş. (1969)	Aktielskabet de Forenede Papirfabrikker The Industr. Fund for Developing Countries (Danimarka) I.F.C. (uluslararası) (toplam % 65)	Türk Karteks Tic. ve San. A.Ş. Otomobilcilik ve Tic. (% 35)
Wilhelm Grillo Mad. Tic. Ltd. Ş.		
Wyeth Laboratuvarları A.Ş. (1960)	Wyeth Laboratories Inc. Wyeth International Ltd. American Home Products Corp. (% 100) (A.B.D.)	
Yarımcı Nişasta ve Glüköz Fab. T.A.Ş. Corn Products Com. (% 60) (ABD) (1966)		
Yılbak Ticaret A.Ş.	(% 54.9)	(% 45.1)
(1954)	Travail Mécanique de la Tôle (Belçika)	Türmasan Türkiye Madeni Sanayi Ltd. Ş.

(1973)	Ford Motor Com. (% 31.67) (ABD)	T.Z.D.K. Akbank
(1957)	Alexander Allg (% 33.3) (Alman.)	Şükrü Tanatar Halefleri ve Ort. Kol. Ş.
(1968)	Stahlgruber Otto Gruber und Com. (% 60) (Almanya)	Recep Dino ve Ort.
(1955)	Kleinwanzlebener Saatsuchu Vorm Rabbethge U. (% 51) (Almanya)	Türkiye Şeker Fab. A.Ş.
(1971)	Food Technology Corp. (% 40) (A.B.D.)	Kil Toprak San. ve Tic. Ltd. Ş.
(1969)	The Badger Co. Inc. (% 40) (A.B.D.)	Petrol Ticaret Ltd. Ş.
(1973)	Agria-Wefke (% 25) DEG (% 25) (Almanya)	Mototrak A.Ş. (% 10)

(1973)	Gustav Walz End. Com. (% 46.8) (Almanya)	
(1968)	Alexander Allé (% 40) (Almanya)	
(1955)	Friedrich Beck Pinsel Fabrik (% 33) (Almanya)	Halim Cekan Dr. Zeki Torgay Yosif Kürkkoğlu
(1969)	Brog Warner Corp. (% 69) (ABD)	
(1954)	Etablissement Duesberg de la Morinerie (% 62.7) (Belçika)	İbrahim Duşu
(1973)	Nissan Motor Com. Ltd. (% 25) Mitsui and Com. Ltd. (% 15) (Japonya)	Anadolu Endüstri Holding (% 30)
(1964)	Layne and Pump Com. (% 50) (A.B.D.)	Şekerbank T.A.O. Şeker Sigorta Pancar Ekiçileri

(1965)	Apex Chemical Com. Inc. (% 36.5) (A.B.D.)	
	Nistri O.M.I. Ottico Meccanica (% 18.4) (İtalyan)	Nihat Ayman

GİZELGE I : 17 SAYILI KARAR KAPSAMINDAKİ ŞİRKETLER:**İnşaat Taahhüt**

Chicago Bridge Ltd. Mersin Şubesi - Merkezi Londra
 Braitwaite and Co. Engineers Ltd. Ş. Türkiye Şubesi
 S.A. Hersent - Paris - Ankara Şubesi
 Halliburton Oil Well Cementing Company - Türk. Şub.
 Solel Boreh Ltd. İsrail (Haifa)
 Reynolds Construction Co. USA - Wilmington

Madencilik

Türk Maden A.Ş. (Osmanlı - Alman Maden Şti.)
 Fethiye Maden T.A.Ş. - Oriental Mining Co. Londra
 Wilhelm Grillo Maden Ticareti Ltd. Şti. Almanya
 Maden Export Ltd. Şti. Sigmund Jeselsohn - İsviçre
 Borax Consolidated Ltd. Londra
 Bursa Toros Kromları Maden Export Philip Bort - İsviçre
 Magnefit Madeni Sanayi Ltd. Şti.

Sigorta

Yitsan - The London Insurance - Londra
 Vitsan - The British Ock Insurance Co - Londra
 Milli Réassurans T.A.Ş. Comp. Suisse De Reassurance - Zürih
 L'Union Des Assurances De Paris (Hayat)
 Assicurazioni Generali - Trieste/Erstie Allgemeine Uufali -
 Viyana (İstanbul Umum Sigorta)
 Guardian Assurance Co. Ltd. Londra
 Atlantik Sigorta A.Ş. Afia, New-York
 Assicurazioni Generali - Trieste
 Nordstern Umum Sigorta A.Ş. Köln
 Barkers and Traders Insurance Co. Ltd. Sidney
 Mag Magdeburger Sigorta Şirketi - Almanya
 La Baloise Nakliyat Sigorta Şirketi - İsviçre
 Aachener Müncherer Ferverer Sicherungsgesellschaft Al-
 manya
 Mann Heimer Versicherungsgesellschaft Almanya
 Riunione Adriatica Di Sigorta - Trieste
 La Suisse Umum Sigorta A.Ş. İsviçre

126

La Balvaz Yangın Sigorta İsviçre
 L'Union Des Assurances De Paris (Yangın-Kaza)

Kitap Dergi İthal Satış

Librairie Hachette - Paris
 Grolier International - USA

İthalat - İhracat - Müessesilik

Bremar Ticaret A.Ş.
 Birge Ticaret Ltd. Şrt. Bunge Attiengesellschaft Zürih
 Tınsn Ticaret A.Ş. Turon Ltd. Şrt. Telaviv
 Macandrews and Forbes Company - USA
 Herdels Kontor Ltd. Şti. / Handelskontor - Wiesbaden

Kimya İlaç

Imperial Chemical Industries Ltd. Şti. Londra
 Yılbak Ticaret A.Ş. Dr. A. Wander / Levant S.A. Lugana - İsviçre
 Kimyanlık Ltd. Şti. / Farbenfabriken Bayer A.G. Almanya
 Maden Kimya Ltd. Şti. DMontecatemi Milano
 Basf Türk Boya ve Kimya Ltd. Str. / Basf Almanya
 Organon İlaçları A.Ş. / Organon Hollanda
 Atlantis (Levant) Ltd. / Levant S.A. Lugana - İsviçre
 Glaxo Müstahzarları A.Ş. / Glaxo group Ltd. İngiltere
 Sterling Products Int. Inc. New-York
 Türk Hoechst T.A.Ş. / Hoechst Almanya
 Pfizer İlaçları A.Ş. / Pfizer USA

Elektrik - Gaz

Sınai Tatbikat T.A.Ş. L'Hydro - Energie Paris
 Türk Anonim Gaz Şirketi / Enengie Industrielle - Fransa
 Miliangaz Ticaret ve Sanayi A.Ş. / Raffaele Weissy - Milano
 S.A. Elektrificazione (sae) Milano

Müessesilik Satış

IBM Türk Ltd. Şti. - USA
 Atlas Copco T.A.Ş. İsviçre
 SKF Bilyeli Rulmanları Ltd. Şti. İsviçre
 The Singer Manufacturing Co.

127

Aga Endüstri Mamülleri Ltd. Şti. - Aga Aktiebolag - Hollanda
 Sandvik İstanbul Ticaret Ltd. Şti. - İsviçre
 Türk Phillips Ticaret A.Ş. / Phillips - Hollanda
 Medravo / Volt N.V. - Hollanda
 Ericson Türk Ticaret Ltd. Şti. - İsviçre

Müessesilik İmalat

G.A. Baker Ltd. - İngiltere
 NCR / National Mukayyit Kasaları A.Ş.
 Pili Batarya Sanayii T.A.Ş. (Berec-Kivi) Everready-İngiltere
 Massey Ferguson Traktör Sanayii A.Ş. / M.F. - Kanada
 Emi - Grafon Ltd. Şti. - İngiltere
 Eaton Yale Tonne A.Ş.

Gıda - Yem

Nestle Mamulati İhracat Şirketi (Nestle-İsviçre)
 Güneşli Koçman Tavuk Çiftliği Ltd. Şti.
 Abic Yem Sanayii

Bankacılık

Banca Di Roma - Roma
 Deutsche Orientbankredner Bank Şubesi - Berlin
 Deutsche Bank İstanbul Şubesi - Berlin
 Osmanlı Bankası - Londra
 Selanik Bankası T.A.Ş. - Paris Uluslararası Endüstri ve Ticaret
 Bankası
 Hollantse Bank - Üni. N.V. - Hollanda
 Bank Komerciyale İtalyana - Milano

Gemi Acentacılığı - Turizm

American Bureau of Shipping - İstanbul Şubesi
 Adriatica - İtalya
 Club Mediterranée S.A. - Paris
 W.F. Henry Van Der Zee and Co. N.V. - Hollanda
 Comp. Int. Des Wagons - Lits Et Du Tourisme - Brüksel
 Marmara Deniz Nakliyatı Ltd. Şti. - H. Schuldt - Hamburg
 Augustin Joseph Catoni - İngiltere
 Anadolu Deniz Acentacılığı Ltd. Şti. - Transmarin - Hamburg
 Compagnie De Transports Océaniques - Paris

128

Comptoir Algerien Du Levant - Gazairi Transport - Beyrut
 J.V. Vittoll and Co. Ltd. - İngiltere

Tütün Alımı

Austro - Türk Tütün A.Ş. / Tabakregie G.M.B.H. Avusturya
 Glenn Tobacco Comp. Inc. - Winston - Salem - N.C. U.S.A.
 Felemenk Türk - Tütün A.Ş. Hollanda
 Socatab Leaf Tobacco Co. Inc. - New-York
 Geri Tobacco Company - U.S.A.
 The Standard Commercial Tobacco Co. Inc. U.S.A.
 Socatex S.A. Exportation - Importation - İsviçre
 The American Tobacco Company of the Orient - U.S.A.

Kaynak : T. Güngör Uras. 17. s. Karara Tabii Yabancı Serma-
 ye Araştırması,

129

**ÇİZELGE 2 : 17 SAYILI KARAR KAPSAMINDAKİ
FİRMALARIN İŞTİRAKLERİ**

FİRMA	İŞTİRAKLERİ
Assicurazioni Generali	T. İş Bankası T. Sınai Kalkınma Bankası T. Garanti Bankası Rabak
Türk Maden A.Ş.	Anadolu Maden T.A.O. Ören Madencilik T.A.O.
Maden EXPORT Ltd. Şt.	Orko Krom Ltd. Bursa Toros Kromları A.Ş.
Bursa Kromları A.Ş.	Hangi konularda olduğu bilinmeyen 350.000 TL. iştirakleri var.
Milli Reasürans A.Ş.	Sanayi - 641.300 TL. Sigorta Şirketleri - 682.996 TL. Bankalar - 17.140.250 TL. Diğer iştirakler - 9.855.500 TL.
Rimione Adriyatika İstanbul Umum Sigorta	Şark Sigorta T.C. Merkez Bankası T. Sınai Kalkınma Bankası T. İş Bankası T. Garanti Bankası Ereğli Demir Çelik Fab. Gübre Fabrikaları Good Year Lastikleri Arslan ve Eskişehir Çimento Ünye Çimento Çukurova Elektrik US Royal Assicurazioni generali La Cancarde Allianze curazloni Rabak Şin-Em Ticaret Doğan Sigorta

130

Glaxo A.Ş.
G.A. Baker

Birleşik Aydınlatma San.
T.A.Ş. (115.000 TL % 0,0)
Bilim İlaç Sanayi A.Ş.
(% 44)
Desaş

Kaynak : T. Güngör Uras, 17 S. Karara Tabii Yabancı Ser-
maye Araştırması.

132

FİRMA	İŞTİRAKLERİ
Osmanlı Bankası	İnan Sigorta Milli Reasürans T. Şişe ve Cam Fabrikaları T.C. Merkez Bankası İstanbul Umum Sigorta Gima İttihadi Milli Sigorta Siti-Tur Sigorta Acent. Tam Hayat Umumi Mağazalar T. Sınai Kalkınma Bankası Sınai Yatırım ve Kredi Bank. İstanbul Turizm ve Otelcilik (İnter Continental Oteli) Rabak Good Year Uniroyal Sifaş Kömür İşletmeleri Ereğli Demir Çelik Sunta Tahta Sanayii
Bremar	Tisra-İstanbul (500.000 TL. % 44) Bada - İzmir (1.000.000 TL. % 25) Badapak - Adana (2.000.000 TL. % 32,5)
Yılbak Ticaret A.Ş.	Dr. A. Wander Tıbbi Müs- tahzarat (250.000 TL. % 25) Mediko İlaç Ltd. Şti. (200.000 TL. % 40)
Türk Philips Ticaret	Estas Ey Cihazları (1.400.00 TL % 35) Türk Philips Sanayii A.Ş. (137.000 TL % 0,4)

131

Günümüzde Emperyalist Sömürü Mekanizması Soruları

ÖNSÖZ - SORULARI

- Emekçi halk hangi sınıf ve tabakalardan oluşur?
- Sömürücü hakim ittifak hangi sınıf ve tabakalardan oluşur?
- Türkiye'de hangi üretim biçimi egemendir?

GİRİŞ - SORULARI

- Emperyalizm nedir?
- Emperyalizm II? Dünya Savaşı'ndan sonra nite-
lik değiştirmişmidir?
- Emperyalizm az gelişmiş ülkeler açısından ne za-
man içsel bir olgu olmuştur?
- Emperyalistlerin (Uluslararası tekelci burjuva-
zinin yerli tekelci burjuvazi ile ilişkisi ne düzey-
dedir? Tefeci-bezirgan ve toprak ağalarının en
büyükleriyle ilişkisi ne düzeydedir?
- Az gelişmiş ülkeler açısından emperyalizmin ge-
nel bunalımının üçüncü devresine damgasını vu-
ran özellikler nelerdir?
- II. Dünya Savaşı'ndan sonra buhranlarda bir
değişiklik görülmüş müdür?
- II. Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalist-kapita-
list sistemi etkileyen en önemli değişiklikler ne-
lerdir?

133

- viii) Sermayenin uluslararasılaşması ne demektir? Bu sürecin günümüzde temel direkleri nelerdir?

BÖLÜM I — SORU

- i) Emperyalizmin az gelişmiş ülkeleri sömürü yolları nelerdir?

BÖLÜM II — SORULAR

- i) Tekeller piyasadaki fiyatı etkileyebilirler mi? Nasıl? Eunun az gelişmiş ülkeler açısından önemi nedir?
- ii) Ticaret hadleri nedir? Niçin ticaret yoluyla sömürü için yeterli bir gösterge değildir?
- iii) Komprador burjuvazi nedir? Günümüzde ne durumdadır?
- iv) Yerli tekeller burjuvazinin emperyalizme bağlantısı nasıldır?
- v) Çarpık sanayileşme nedir? Çarpık sanayileşmeden hangi sınıf ve tabakalar yararlanır, hangileri zarar görür?
- iv) Bütün emekçi sınıf ve tabakaların ortak sorunları nedir? Bu sorunların sorumluları hangi sınıf ve tabakalardır?
- vii) Emperyalist-kapitalist sistem içinde kaldığı sürece madenlerin millileştirilmesi bu alanda emperyalist sömürüye son verebilir mi?
- viii) Küçük üreticilerin hangi ürünleri genellikle ihraç edilmektedir?
- ix) Yurtdışına işçi göçünün ve beyin göçünün hayat pahalılığı üzerindeki etkisi nedir? Nasıl?

BÖLÜM III — SORULAR

- i) Tekelci kapitalistin kârının kaç kaynağı vardır? Tekelci kapitalist hangi sınıf ve tabakaları sömürür? Nasıl?
- ii) Osman. İmp. döneminde yabancı sermaye hangi alanlara yatırım yapmıştı?
- iii) Ulusal kurtuluş savaşından sonra yabancı sermayeye darbe indirildi mi?
- iv) Yabancı sermayeyi teşvik için hangi yasalar çıkarıldı? Ne zaman?
- v) Emperyalistler az gelişmiş ülkelerde nasıl bir sanayileşme istemektedirler? Niçin?
- vi) Emperyalistlerin az gelişmiş ülkelerde hangi alanlarda yatırımları vardır?

BÖLÜM IV — SORULAR

- i) Az gelişmiş ülkeler niçin borç alır?
- ii) Proje ve program kredileri nedir? En çok hangisi verilir? Niçin?
- iii) Borçların diğer sömürü yöntemleriyle bağlantısı nedir?

SONUÇ - SORU

Emperyalizmin emekçi sınıf ve tabakalarla olan ilişkileri nelerdir? Bunlar uzlaşabilir mi?